

ANNEX 2

**UNDERSTANDING ON RULES AND PRO-
CEDURES GOVERNING THE SETTLE-
MENT OF DISPUTES***Members hereby agree as follows:**Article 1**Coverage and Application*

1. The rules and procedures of this Understanding shall apply to disputes brought pursuant to the consultation and dispute settlement provisions of the agreements listed in Appendix 1 to this Understanding (referred to in this Understanding as the "covered agreements"). The rules and procedures of this Understanding shall also apply to consultations and the settlement of disputes between Members concerning their rights and obligations under the provisions of the Agreement Establishing the World Trade Organization (referred to in this Understanding as the "WTO Agreement") and of this Understanding taken in isolation or in combination with any other covered agreement.

2. The rules and procedures of this Understanding shall apply subject to such special or additional rules and procedures on dispute settlement contained in the covered agreements as are identified in Appendix 2 to this Understanding. To the extent that there is a difference between the rules and procedures of this Understanding and the special or additional rules and procedures set forth in Appendix 2, the special or additional rules and procedures in Appendix 2 shall prevail. In disputes involving rules and procedures under more than one covered agreement, if there is a conflict between special or additional rules and procedures of such agreements under review, and where the parties to the dispute cannot agree on rules and procedures within 20 days of the establishment of the panel, the Chairman of the Dispute Settlement Body provided for in paragraph 1 of Article 2 (referred to in this Understanding as the "DSB"), in consultation with the parties to the dispute, shall determine the rules and procedures to be followed within 10 days after a request by either Member. The Chairman shall be guided by the principle that special or additional rules and procedures should be used where possible, and the rules and procedures set out in this Understanding should be used to the extent necessary to avoid conflict.

*Article 2**Administration*

1. The Dispute Settlement Body is hereby established to administer these rules and pro-

VEDLEGG 2

**AVTALE OM REGLER OG
PROSEDYRER VED
TVISTELØSNING***Medlemmene er enige om følgende:**Artikkel 1**Virkeområde og anvendelse*

1. Reglene og prosedyrene i denne avtale skal gjelde for tvister som er innbrakt i henhold til bestemmelsene om konsultasjoner og tvisteløsning i de avtaler som er oppført i vedlegg 1 til denne avtale (heretter kalt de «dekkede avtaler»). Reglene og prosedyrene i denne avtale skal også gjelde for konsultasjoner og løsning av tvister mellom medlemmene om deres rettigheter og forpliktelser etter bestemmelsene i avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (i denne avtale kalt «WTOavtalen») og i denne avtale, alene eller sammen med enhver annen av de dekkede avtaler.

2. Reglene og prosedyrene i denne avtale skal gjelde med forbehold for de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer for tvisteløsning som er inntatt i de dekkede avtaler, og som er angitt i vedlegg 2 til denne avtale. Dersom det er uoverensstemmelse mellom reglene og prosedyrene i denne avtale og de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i vedlegg 2, skal de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i vedlegg 2 gå foran. Dersom det i tvister der regler og prosedyrer i mer enn én dekket avtale trekkes inn, er motstrid mellom de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer i disse avtalene, og partene i tvisten ikke blir enige om reglene og prosedyrene innen 20 dager etter at panelet er opprettet, skal formannen for Tvisteløsningsorganet omhandlet i artikkel 2 nr. 1 (i denne avtale kalt «DSB») innen ti dager etter at et av medlemmene har bedt om det, i samråd med partene i tvisten avgjøre hvilke regler og prosedyrer som skal følges. Formannen skal følge det prinsipp at de særlige eller ytterligere regler og prosedyrer bør anvendes der det er mulig, og at reglene og prosedyrene i denne avtale bør anvendes i den utstrekning det er nødvendig for å unngå konflikt.

*Artikkel 2**Administrasjon*

1. Tvisteløsningsorganet (DSB) som herved er opprettet skal administrere disse regle-

cedures and, except as otherwise provided in a covered agreement, the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements. Accordingly, the DSB shall have the authority to establish panels, adopt panel and Appellate Body reports, maintain surveillance of implementation of rulings and recommendations, and authorize suspension of concessions and other obligations under the covered agreements. With respect to disputes arising under a covered agreement which is a Plurilateral Trade Agreement, the term "Member" as used herein shall refer only to those Members that are parties to the relevant Plurilateral Trade Agreement. Where the DSB administers the dispute settlement provisions of a Plurilateral Trade Agreement, only those Members that are parties to that Agreement may participate in decisions or actions taken by the DSB with respect to that dispute.

2. The DSB shall inform the relevant WTO Councils and Committees of any developments in disputes related to provisions of the respective covered agreements.

3. The DSB shall meet as often as necessary to carry out its functions within the timeframes provided in this Understanding.

4. Where the rules and procedures of this Understanding provide for the DSB to take a decision, it shall do so by consensus.¹

Article 3 General Provisions

1. Members affirm their adherence to the principles for the management of disputes heretofore applied under Articles XXII and XXI-II of GATT 1947, and the rules and procedures as further elaborated and modified herein.

2. The dispute settlement system of the WTO is a central element in providing security and predictability to the multilateral trading system. The Members recognize that it serves to preserve the rights and obligations of Members under the covered agreements, and to clarify the existing provisions of those agreements in accordance with customary rules of interpretation of public international law. Recommendations and rulings of the DSB cannot add to or diminish the rights and obligations provided in the covered agreements.

3. The prompt settlement of situations in

¹ The DSB shall be deemed to have decided by consensus on a matter submitted for its consideration, if no Member, present at the meeting of the DSB when the decision is taken, formally objects to the proposed decision.

ne og prosedyrene og, med mindre annet er bestemt i en dekket avtale, konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler. DSB skal følgelig ha myndighet til å opprette paneler, godkjenne rapporter fra paneler og fra Ankeorganet, overvåke gjennomføringen av kjennelser og anbefalinger, og gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser og andre forpliktelser i henhold til de dekkede avtaler. Med hensyn til tvister som oppstår innenfor rammen av en dekket avtale som er en plurilateral handelsavtale, skal uttrykket «medlem» brukt i denne avtale, gjelde bare de medlemmene som er part i den aktuelle plurilaterale handelsavtale. Når DSB administrerer tvisteløsningsbestemmelsene i en plurilateral handelsavtale, kan bare de medlemmene som er part i den aktuelle avtale, delta i beslutninger eller tiltak DSB vedtar i forbindelse med den aktuelle tvisten.

2. DSB skal underrette de kompetente råd og komiteer i WTO om enhver utvikling i tvister forbundet med bestemmelser i de respektive dekkede avtaler.

3. DSB skal komme sammen så ofte som det er nødvendig for at det skal kunne utføre sine oppgaver innenfor de tidsrammer som er fastsatt i denne avtale.

4. Når DSB i henhold til reglene og prosedyrene i denne avtale skal treffe en beslutning, skal det skje ved konsensus.¹

Artikkel 3 Generelle bestemmelser

1. Medlemmene bekrefter at de vil holde fast ved de prinsipper for behandling av tvister som hittil har vært gjeldende etter artikkel XXII og XXIII i GATT 1947, samt regler og prosedyrer slik de er nærmere presisert og endret i denne avtale.

2. Tvisteløsningsordningen i WTO er et viktig element når det gjelder å sikre trygghet og forutsigbarhet i det multilaterale handelssystem. Medlemmene erkjenner at tvisteløsningsordningen tjener til å opprettholde medlemmenes rettigheter og forpliktelser etter de dekkede avtaler, og til å klarlegge gjeldende bestemmelser i disse avtalene i samsvar med sedvanerettslige fortolkningsregler i folkeretten. DSB kan ved sine anbefalinger og kjennelser ikke utvide eller innskrenke rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i de dekkede avtaler.

3. I situasjoner der et medlem mener at

¹ DSB skal anses å ha truffet sin beslutning ved konsensus i en sak det har fått seg forelagt til avgjørelse dersom intet medlem som er tilstede på møtet i DSB når beslutningen treffes, formelt gjør innsigelse mot forslaget til beslutning.

which a Member considers that any benefits accruing to it directly or indirectly under the covered agreements are being impaired by measures taken by another Member is essential to the effective functioning of the WTO and the maintenance of a proper balance between the rights and obligations of Members.

4. Recommendations or rulings made by the DSB shall be aimed at achieving a satisfactory settlement of the matter in accordance with the rights and obligations under this Understanding and under the covered agreements.

5. All solutions to matters formally raised under the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements, including arbitration awards, shall be consistent with those agreements and shall not nullify or impair benefits accruing to any Member under those agreements, nor impede the attainment of any objective of those agreements.

6. Mutually agreed solutions to matters formally raised under the consultation and dispute settlement provisions of the covered agreements shall be notified to the DSB and the relevant Councils and Committees, where any Member may raise any point relating thereto.

7. Before bringing a case, a Member shall exercise its judgement as to whether action under these procedures would be fruitful. The aim of the dispute settlement mechanism is to secure a positive solution to a dispute. A solution mutually acceptable to the parties to a dispute and consistent with the covered agreements is clearly to be preferred. In the absence of a mutually agreed solution, the first objective of the dispute settlement mechanism is usually to secure the withdrawal of the measures concerned if these are found to be inconsistent with the provisions of any of the covered agreements. The provision of compensation should be resorted to only if the immediate withdrawal of the measure is impracticable and as a temporary measure pending the withdrawal of the measure which is inconsistent with a covered agreement. The last resort which this Understanding provides to the Member invoking the dispute settlement procedures is the possibility of suspending the application of concessions or other obligations under the covered agreements on a discriminatory basis vis-à-vis the other Member, subject to authorization by the DSB of such measures.

8. In cases where there is an infringement of the obligations assumed under a covered agreement, the action is considered *prima facie* to constitute a case of nullification or impairment. This means that there is normally a presumption that a breach of the rules has an adverse impact

fordeler som tilkommer det som en direkte eller indirekte følge av de dekkede avtaler, tilside-settes som følge av tiltak et annet medlem treffer, er en rask løsning av avgjørende betydning for at WTO skal kunne virke effektivt og for å kunne opprettholde en riktig balanse mellom medlemmenes rettigheter og forpliktelser.

4. DSBs anbefalinger eller kjennelser skal ta sikte på en tilfredsstillende løsning i saken, i samsvar med rettigheter og forpliktelser etter denne avtale og de dekkede avtaler.

5. Alle løsninger i saker som formelt er tatt opp i henhold til konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler, herunder voldgiftsavgjørelser, skal være i samsvar med avtalene og skal ikke helt eller delvis tilside-sette fordeler som tilkommer et medlem som en følge av avtalene, og heller ikke vanskelig-gjøre en oppfyllelse avtalenes formål.

6. Omforente løsninger i saker som formelt er tatt opp i henhold til konsultasjons- og tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler, skal meldes til DSB og de relevante råd og komitéer, der ethvert medlem kan ta opp ethvert forhold i forbindelse med saken.

7. Før et medlem fremmer en sak, skal det vurderes om det vil være fruktbart å følge disse prosedyrer. Tvisteløsningsmekanismen har som formål å sikre at en tvist løses på en positiv måte. En løsning som partene kan godta og som er forenlig med de dekkede avtaler, må klart foretrekkes. Dersom det ikke foreligger en omforent løsning, skal tvisteløsningsmekanismen vanligvis først og fremst sikre at de aktuelle tiltak trekkes tilbake dersom det fastslås at de er uforenlige med bestemmelsene i en av de dekkede avtaler. Kompensasjon bør komme på tale bare dersom umiddelbar tilbaketrekning av tiltaket ikke lar seg gjennomføre, og som et midlertidig tiltak i påvente av tilbaketrekning av det tiltak som er uforenlig med en dekket avtale. Den siste utvei etter denne avtale for et medlem som vil gjøre bruk av tvisteløsningsprosedyrene, er muligheten til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser etter de dekkede avtaler på et diskriminerende grunnlag vis-à-vis det andre medlemmet, forutsatt at DSB gir tillatelse til at slike tiltak iverksettes.

8. Når forpliktelser etter en dekket avtale ikke oppfylles, anses det at tiltaket helt eller delvis tilside-setter en fordel. Dette innebærer at det vanligvis går ut fra at et brudd på reglene er til vesentlig skade for andre medlemmer som er part i den omhandlede avtale, og i slike

on other Members parties to that covered agreement, and in such cases, it shall be up to the Member against whom the complaint has been brought to rebut the charge.

9. The provisions of this Understanding are without prejudice to the rights of Members to seek authoritative interpretation of provisions of a covered agreement through decision-making under the WTO Agreement or a covered agreement which is a Plurilateral Trade Agreement.

10. It is understood that requests for conciliation and the use of the dispute settlement procedures should not be intended or considered as contentious acts and that, if a dispute arises, all Members will engage in these procedures in good faith in an effort to resolve the dispute. It is also understood that complaints and counter-complaints in regard to distinct matters should not be linked.

11. This Understanding shall be applied only with respect to new requests for consultations under the consultation provisions of the covered agreements made on or after the date of entry into force of the WTO Agreement. With respect to disputes for which the request for consultations was made under GATT 1947 or under any other predecessor agreement to the covered agreements before the date of entry into force of the WTO Agreement, the relevant dispute settlement rules and procedures in effect immediately prior to the date of entry into force of the WTO Agreement shall continue to apply.²

12. Notwithstanding paragraph 11, if a complaint based on any of the covered agreements is brought by a developing country Member against a developed country Member, the complaining party shall have the right to invoke, as an alternative to the provisions contained in Articles 4, 5, 6 and 12 of this Understanding, the corresponding provisions of the Decision of 5 April 1966 (BISD 14S/18), except that where the Panel considers that the time-frame provided for in paragraph 7 of that Decision is insufficient to provide its report and with the agreement of the complaining party, that time-frame may be extended. To the extent that there is a difference between the rules and procedures of Articles 4, 5, 6 and 12 and the corresponding rules and procedures of the Decision, the latter shall prevail.

Article 4 Consultations

1. Members affirm their resolve to strengthen and improve the effectiveness of the consultation procedures employed by Members.

² This paragraph shall also be applied to disputes on which panel reports have not been adopted or fully implemented.

saker skal det være opp til det medlem som klagen er satt fram mot, å tilbakevise påstanden.

9. Bestemmelsene i denne avtale innvirker ikke på medlemmenes rett til å søke en autoritativ fortolkning av bestemmelser i en dekket avtale ved beslutning truffet i henhold til WTO-avtalen eller en dekket avtale som er en plurilateral handelsavtale.

10. Det forutsettes at anmodning om meglings og bruk av tvisteløsningsprosedyrene ikke må være ment eller ansett som en utfordrende handling, og at alle medlemmer dersom det oppstår en tvist skal delta i prosedyrene i i den oppriktige hensikt å få tvisten løst. Det forutsettes også at det ikke bør foretas noen kopling mellom klager og motklager vedrørende atskilte forhold.

11. Denne avtale gjelder bare for nye anmodninger om konsultasjoner etter konsultasjonsbestemmelsene i de dekkede avtaler, som er framsatt fra og med den dag WTO-avtalen trer i kraft. Med hensyn til tvister der anmodningen om konsultasjoner ble satt fram i henhold til GATT 1947 eller en annen avtale forut for de dekkede avtaler, før den dag WTO-avtalen trer i kraft, skal relevante tvisteløsningsregler og -prosedyrer som er i kraft umiddelbart før den dag WTO-avtalen trer i kraft, fortsatt gjelde.²

12. Uten hensyn til nr. 11 kan en klage med hjemmel i en av de omhandlede avtalene settes fram av et medlem som er utviklingsland, mot et medlem som er industriland, skal den part som klager, som et alternativ til bestemmelsene i artikkel 4, 5, 6 og 12 i denne avtale, ha rett til å påberope seg de tilsvarende bestemmelsene i beslutning av 5. april 1966 (BISD 14S/18), men når panelet mener at tidsrammen fastsatt i nr. 7 i beslutningen er utilstrekkelig til at det kan legge fram sin rapport, kan tidsrammen med klagerens samtykke forlenges. I den utstrekning det er avvik mellom reglene og prosedyrene i artikkel 4, 5, 6 og 12 og de tilsvarende regler og prosedyrer i beslutningen, skal de sistnevnte gå foran.

Artikkel 4 Konsultasjon

1. Medlemmene bekrefter at de er fast bestemt på å styrke og forbedre effektiviteten i de konsultasjonsprosedyrer medlemmene følger.

² Dette nr. får anvendelse også i tvister der panel-rapporter ikke er godkjent eller ikke er fullt gjennomført.

2. Each Member undertakes to accord sympathetic consideration to and afford adequate opportunity for consultation regarding any representations made by another Member concerning measures affecting the operation of any covered agreement taken within the territory of the former.³

3. If a request for consultations is made pursuant to a covered agreement, the Member to which the request is made shall, unless otherwise mutually agreed, reply to the request within 10 days after the date of its receipt and shall enter into consultations in good faith within a period of no more than 30 days after the date of receipt of the request, with a view to reaching a mutually satisfactory solution. If the Member does not respond within 10 days after the date of receipt of the request, or does not enter into consultations within a period of no more than 30 days, or a period otherwise mutually agreed, after the date of receipt of the request, then the Member that requested the holding of consultations may proceed directly to request the establishment of a panel.

4. All such requests for consultations shall be notified to the DSB and the relevant Councils and Committees by the Member which requests consultations. Any request for consultations shall be submitted in writing and shall give the reasons for the request, including identification of the measures at issue and an indication of the legal basis for the complaint.

5. In the course of consultations in accordance with the provisions of a covered agreement, before resorting to further action under this Understanding, Members should attempt to obtain satisfactory adjustment of the matter.

6. Consultations shall be confidential, and without prejudice to the rights of any Member in any further proceedings.

7. If the consultations fail to settle a dispute within 60 days after the date of receipt of the request for consultations, the complaining party may request the establishment of a panel. The complaining party may request a panel during the 60-day period if the consulting parties jointly consider that consultations have failed to settle the dispute.

8. In cases of urgency, including those which concern perishable goods, Members shall enter into consultations within a period

2. Hvert medlem forplikter seg til å behandle med velvillighet enhver henvendelse fra et annet medlem om tiltak truffet på førstnevntes territorium³ som har betydning for en dekket avtales virkemåte, og til å sørge for fyllestgjørende anledning til konsultasjoner om saken.

3. Dersom det settes fram en anmodning om konsultasjoner i medhold av en dekket avtale, skal medlemmet anmodningen er rettet mot besvare anmodningen innen ti dager etter den dag den ble mottatt og innlede konsultasjoner innen høyst tretti dager etter den dag anmodningen ble mottatt, med mindre annet er avtalt, i den oppriktige hensikt å finne en gjensidig tilfredstillende løsning for partene. Dersom medlemmet ikke svarer innen ti dager etter den dag anmodningen ble mottatt eller ikke innleder konsultasjoner innen høyst tretti dager etter den dag anmodningen ble mottatt, eller innen en annen avtalt frist, kan medlemmet som ba om konsultasjoner, straks be om at det opprettes et panel.

4. Medlemmet som ber om konsultasjoner skal gi DSB og de relevante råd og komitéer melding om alle anmodninger om konsultasjoner. Enhver anmodning om konsultasjoner skal settes fram skriftlig og skal begrunnes, med angivelse av de tiltak det gjelder og det rettslige grunnlag for klagen.

5. Under konsultasjoner i samsvar med bestemmelsene i en dekket avtale bør et medlem, før det tar videre skritt i henhold til denne avtale, forsøke å finne en tilfredsstillende løsning i saken.

6. Konsultasjonene skal være fortrolige og skal ikke berøre et medlems rettigheter i en eventuell videre behandling av saken.

7. Dersom det er gått 60 dager etter den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt, uten at konsultasjonene har bilagt tvisten, kan den part som klager be om at det opprettes et panel. Parten som klager kan i løpet av 60 dager be om at det opprettes et panel dersom partene som deltar i konsultasjonene, i fellesskap kommer til at konsultasjonene ikke har ført frem til en bileggelse av tvisten.

8. I hastesaker, herunder saker som omhandler lett bedervelige varer, skal medlemmene innlede konsultasjoner innen en frist på

³ Where the provisions of any other covered agreement concerning measures taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member contain provisions different from the provisions of this paragraph, the provisions of such other covered agreement shall prevail.

³ Når en annen omhandlet avtales bestemmelser om tiltak som treffes av regionale eller lokale myndigheter på et medlems territorium, er forskjellige fra bestemmelsene i dette nr., skal bestemmelsene i en slik annen omhandlet avtale gå foran.

of no more than 10 days after the date of receipt of the request. If the consultations have failed to settle the dispute within a period of 20 days after the date of receipt of the request, the complaining party may request the establishment of a panel.

9. In cases of urgency, including those which concern perishable goods, the parties to the dispute, panels and the Appellate Body shall make every effort to accelerate the proceedings to the greatest extent possible.

10. During consultations Members should give special attention to the particular problems and interests of developing country Members.

11. Whenever a Member other than the consulting Members considers that it has a substantial trade interest in consultations being held pursuant to paragraph 1 of Article XXII of GATT 1994, paragraph 1 of Article XXII of GATS, or the corresponding provisions in other covered agreements⁴, such Member may notify the consulting Members and the DSB, within 10 days after the date of the circulation of the request for consultations under said Article, of its desire to be joined in the consultations. Such Member shall be joined in the consultations, provided that the Member to which the request for consultations was addressed agrees that the claim of substantial interest is well-founded. In that event they shall so inform the DSB. If the request to be joined in the consultations is not accepted, the applicant Member shall be free to request consultations under paragraph 1 of Article XXII or paragraph 1 of Article XXIII of GATT 1994, paragraph 1 of Article XXII or paragraph 1 of Article XXIII of GATS, or the corresponding provisions in other covered agreements.

høyst ti dager etter den dag anmodningen ble mottatt. Dersom konsultasjonene ikke har blitt avtalt innen 20 dager etter den dag anmodningen ble mottatt, kan den part som klager, be om at det opprettes et panel.

9. I hastesaker, herunder saker som omhandler lett bedervelige varer, skal partene i tvisten, panelene og Ankeorganet gjøre sitt beste for at saksbehandlingen skal gå så raskt som mulig.

10. Under konsultasjonene bør medlemmene rette særlig oppmerksomhet mot utviklingsmedlemslandenes spesielle problemer og interesser.

11. Når et medlem som ikke deltar i konsultasjonene finner at det er en vesentlig handelsinteresse for medlemmet at det holdes konsultasjoner i henhold til artikkel XXII nr. 1 i GATT 1994, artikkel XXII nr. 1 i GATS eller de tilsvarende bestemmelser i andre dekkede avtaler,⁴ kan medlemmet innen ti dager etter den dag anmodningen om konsultasjoner i henhold til nevnte artikkel ble utsendt, underrette de medlemmer som deltar i konsultasjonene og DSB om at det ønskes å bli tatt med i konsultasjonene. Medlemmet skal tas med i konsultasjonene, forutsatt at det medlem anmodningen om konsultasjoner ble rettet til, er enig i at påstanden om vesentlig interesse er velbegrunnet. De skal i så fall underrette DSB om dette. Dersom anmodningen om å bli tatt med i konsultasjonene ikke tas til følge, står det medlemmet som fremmer anmodningen fritt å be om konsultasjoner i henhold til artikkel XXII nr. 1 eller artikkel XXIII nr. 1 i GATT 1994, artikkel XXII nr. 1 eller artikkel XXIII nr. 1 i GATS eller de tilsvarende bestemmelsene i andre dekkede avtaler.

⁴ The corresponding consultation provisions in the covered agreements are listed hereunder: Agreement on Agriculture, Article 19; Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures, paragraph 1 of Article 11; Agreement on Textiles and Clothing, paragraph 4 of Article 8; Agreement on Technical Barriers to Trade, paragraph 1 of Article 14; Agreement on Trade-Related Investment Measures, Article 8; Agreement on Implementation of Article VI of GATT 1994, paragraph 2 of Article 17; Agreement on Implementation of Article VII of GATT 1994, paragraph 2 of Article 19; Agreement on Preshipment Inspection, Article 7; Agreement on Rules of Origin, Article 7; Agreement on Import Licensing Procedures, Article 6; Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, Article 30; Agreement on Safeguards, Article 14; Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Article 64.1; and any corresponding consultation provisions in Plurilateral Trade Agreements as determined by the competent bodies of each Agreement and as notified to the DSB.

⁴ De tilsvarende konsultasjonsbestemmelsene i de omhandlede avtaler er oppregnet i det følgende: Jordbruksavtalen artikkel 19; Avtalen om veterinære og plantesanitære tiltak artikkel 11 nr. 1; Avtalen om tekstiler og klær artikkel 8 nr. 4; Avtalen om tekniske handelshindringer artikkel 14 nr. 1; Avtalen om handelsrelaterte investerings tiltak artikkel 8; Avtalen om antidumpingtiltak artikkel 17 nr. 2; Avtalen om tollfastsettelse artikkel 19 nr. 2; Avtalen om inspeksjon før forsendelse artikkel 7; Avtalen om opprinnelsesregler artikkel 7; Avtalen om importlisensiering artikkel 6; Avtalen om subsidier og utjevningssavgifter artikkel 30; Avtalen om beskyttelsestiltak artikkel 14; Avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter artikkel 64 nr. 1; samt andre tilhørende bestemmelser om konsultasjoner i plurilaterale handelsavtaler som er fastsatt av de organer som er kompetente etter den enkelte avtale og meldt til DSB.

*Article 5**Good Offices, Conciliation and Mediation*

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the parties to the dispute so agree.

2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation, and in particular positions taken by the parties to the dispute during these proceedings, shall be confidential, and without prejudice to the rights of either party in any further proceedings under these procedures.

3. Good offices, conciliation or mediation may be requested at any time by any party to a dispute. They may begin at any time and be terminated at any time. Once procedures for good offices, conciliation or mediation are terminated, a complaining party may then proceed with a request for the establishment of a panel.

4. When good offices, conciliation or mediation are entered into within 60 days after the date of receipt of a request for consultations, the complaining party must allow a period of 60 days after the date of receipt of the request for consultations before requesting the establishment of a panel. The complaining party may request the establishment of a panel during the 60-day period if the parties to the dispute jointly consider that the good offices, conciliation or mediation process has failed to settle the dispute.

5. If the parties to a dispute agree, procedures for good offices, conciliation or mediation may continue while the panel process proceeds.

6. The Director-General may, acting in an *ex officio* capacity, offer good offices, conciliation or mediation with the view to assisting Members to settle a dispute.

*Article 6**Establishment of Panels*

1. If the complaining party so requests, a panel shall be established at the latest at the DSB meeting following that at which the request first appears as an item on the DSB's agenda, unless at that meeting the DSB decides by consensus not to establish a panel.⁵

2. The request for the establishment of a panel shall be made in writing. It shall indicate whether consultations were held, identify the specific measures at issue and provide a brief summary of the legal basis of the com-

⁵ If the complaining party so requests, a meeting of the DSB shall be convened for this purpose within 15 days of the request, provided that at least 10 days' advance notice of the meeting is given.

*Artikkel 5**Velvillig mellomkomst, forlik og megling*

1. Velvillig mellomkomst, forlik og megling er frivillige prosedyrer som anvendes når partene er enige om det.

2. Forhandlinger som inkluderer velvillig mellomkomst, forlik og megling, og særlig de standpunkter partene i tvisten inntar under forhandlingene, skal være fortrolige og skal ikke berøre partenes rettigheter ved en eventuell videre behandling av saken.

3. Enhver som er part i en tvist, kan når som helst be om velvillig mellomkomst, forlik og megling. Prosedyrene kan innledes og avsluttes på ethvert tidspunkt. Etter at prosedyrene for velvillig mellomkomst, forlik og megling er avsluttet, kan en part som klager, be om at det opprettes et panel.

4. Når velvillig mellomkomst, forlik og megling er innledet før det er gått 60 dager fra den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt, kan den part som klager, ikke be om at det opprettes et panel før det er gått 60 dager fra den dag anmodningen om konsultasjoner ble mottatt. Den part som klager, kan be om at det opprettes et panel i løpet av perioden på 60 dager dersom partene i tvisten i fellesskap kommer til at prosessen med velvillig mellomkomst, forlik og megling ikke har ført til bileggelse av tvisten.

5. Dersom partene i en tvist er enige, kan velvillig mellomkomst, forlik og megling gå sin gang mens panelprosessen pågår.

6. Generaldirektøren kan av eget tiltak tilby velvillig mellomkomst, forlik og megling med sikte på å bistå medlemmer med å løse en tvist.

*Artikkel 6**Opprettelse av paneler*

1. Dersom den part som klager ber om det, skal det opprettes et panel senest på det første møtet i DSB etter møtet der anmodningen først var satt opp på dagsordenen, med mindre DSB på det nevnte møte ved konsensus beslutter ikke å opprette et panel.⁵

2. En anmodning om opprettelse av panel skal legges fram skriftlig. Den skal opplyse om det har vært holdt konsultasjoner, beskrive de konkrete tiltak som ønskes vurdert og inneholde et kort sammendrag av det rettslige grunn-

⁵ Dersom klageparten ber om det, skal det for dette formål innkalles til møte i DSB innen 15 dager etter anmodningen, forutsatt at det gis minst ti dagers forhåndsvarsel om møtet.

plaint sufficient to present the problem clearly. In case the applicant requests the establishment of a panel with other than standard terms of reference, the written request shall include the proposed text of special terms of reference.

Article 7

Terms of Reference of Panels

1. Panels shall have the following terms of reference unless the parties to the dispute agree otherwise within 20 days from the establishment of the panel:

"To examine, in the light of the relevant provisions in (name of the covered agreement(s) cited by the parties to the dispute), the matter referred to the DSB by (name of party) in document ... and to make such findings as will assist the DSB in making the recommendations or in giving the rulings provided for in that/those agreement(s)."

2. Panels shall address the relevant provisions in any covered agreement or agreements cited by the parties to the dispute.

3. In establishing a panel, the DSB may authorize its Chairman to draw up the terms of reference of the panel in consultation with the parties to the dispute, subject to the provisions of paragraph 1. The terms of reference thus drawn up shall be circulated to all Members. If other than standard terms of reference are agreed upon, any Member may raise any point relating thereto in the DSB.

Article 8

Composition of Panels

1. Panels shall be composed of well-qualified governmental and/or non-governmental individuals, including persons who have served on or presented a case to a panel, served as a representative of a Member or of a contracting party to GATT 1947 or as a representative to the Council or Committee of any covered agreement or its predecessor agreement, or in the Secretariat, taught or published on international trade law or policy, or served as a senior trade policy official of a Member.

2. Panel members should be selected with a view to ensuring the independence of the members, a sufficiently diverse background and a wide spectrum of experience.

3. Citizens of Members whose governments⁶ are parties to the dispute or third parties as defined in paragraph 2 of Article 10

⁶ In the case where customs unions or common markets are parties to a dispute, this provision applies to citizens of all member countries of the customs unions or common markets.

lag for klagen, tilstrekkelig til å gi en klar presentasjon av problemet. Dersom søkeren ber om at det opprettes et panel med et mandat som avviker fra standardmandatet, skal den skriftlige anmodningen omfatte forslag til ordlyd for et slikt spesielt mandat.

Artikkel 7

Panelets mandat

1. Panelet skal ha følgende mandat, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet innen 20 dager etter at panelet er opprettet:

«Å gjennomgå den sak som er henvist til DSB av (partens navn) i dokument ... i lys av de relevante bestemmelser i (navnet på den eller de dekkede avtaler som partene i tvisten påberoper seg), og å komme til en vurdering som kan være til hjelp for DSB når det skal gi sin anbefaling eller avsi sin kjennelse slik det er bestemt i den eller de aktuelle avtaler.»

2. Panelet skal vurdere til de relevante bestemmelser i en eller flere dekkede avtaler som partene i tvisten har påberopt seg.

3. Når DSB oppretter et panel, kan det gi panelets formann fullmakt til å sette opp panelets mandat i samråd med partene i tvisten, med forbehold for bestemmelsene i nr. 1. Et mandat som er satt opp på denne måten, skal distribueres til alle medlemmer. Dersom det avtales et annet mandat enn standardmandatet, kan ethvert medlem ta opp ethvert spørsmål i den forbindelse i DSB.

Artikkel 8

Panelets sammensetning

1. Panelet skal settes sammen av velkvalifiserte personer i og/eller utenfor statlig tjeneste, herunder personer som har tjenestegjort i eller har lagt en sak fram for et panel, har fungert som representant for et medlem eller en avtalepart i GATT 1947 eller som representant i et råd eller en komité i henhold til en dekket avtale eller dens foregående avtale eller i sekretariatet, har undervist i eller fått offentliggjort arbeider om internasjonal handelsrett eller -politikk eller har tjenestegjort som høyere handelspolitisk tjenestemann for et medlem.

2. Medlemmene av panelet bør velges ut med henblikk på å sikre deres uavhengighet og en tilstrekkelig variert bakgrunn og et bredt erfaringsgrunnlag.

3. Borgere hos medlemmer hvis regjering⁶ er part i tvisten eller tredjepart som definert i artikkel 10 nr. 2, skal ikke delta i et panel som

⁶ Dersom en tollunion eller et felles marked er part i en tvist, skal denne bestemmelsen gjelde for borgere i alle medlemslandene i tollunionen eller det felles marked.

shall not serve on a panel concerned with that dispute, unless the parties to the dispute agree otherwise.

4. To assist in the selection of panelists, the Secretariat shall maintain an indicative list of governmental and non-governmental individuals possessing the qualifications outlined in paragraph 1, from which panelists may be drawn as appropriate. That list shall include the roster of nongovernmental panelists established on 30 November 1984 (BISD 31S/9), and other rosters and indicative lists established under any of the covered agreements, and shall retain the names of persons on those rosters and indicative lists at the time of entry into force of the WTO Agreement. Members may periodically suggest names of governmental and non-governmental individuals for inclusion on the indicative list, providing relevant information on their knowledge of international trade and of the sectors or subject matter of the covered agreements, and those names shall be added to the list upon approval by the DSB. For each of the individuals on the list, the list shall indicate specific areas of experience or expertise of the individuals in the sectors or subject matter of the covered agreements.

5. Panels shall be composed of three panelists unless the parties to the dispute agree, within 10 days from the establishment of the panel, to a panel composed of five panelists. Members shall be informed promptly of the composition of the panel.

6. The Secretariat shall propose nominations for the panel to the parties to the dispute. The parties to the dispute shall not oppose nominations except for compelling reasons.

7. If there is no agreement on the panelists within 20 days after the date of the establishment of a panel, at the request of either party, the Director-General, in consultation with the Chairman of the DSB and the Chairman of the relevant Council or Committee, shall determine the composition of the panel by appointing the panelists whom the Director-General considers most appropriate in accordance with any relevant special or additional rules or procedures of the covered agreement or covered agreements which are at issue in the dispute, after consulting with the parties to the dispute. The Chairman of the DSB shall inform the Members of the composition of the panel thus formed no later than 10 days after the date the Chairman receives such a request.

8. Members shall undertake, as a general rule, to permit their officials to serve as panelists.

9. Panelists shall serve in their individual capacities and not as government representa-

behandler vedkommende tvist, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet.

4. Til hjelp ved utvelgelsen av panelmedlemmer skal sekretariatet føre en veiledende liste over personer i eller utenfor statlig tjeneste som fyller kvalifikasjonskravene nevnt i nr. 1, som panelmedlemmer kan velges fra etter som det passer. Listen skal omfatte den fortegnelsen over personer utenfor statlig tjeneste og som står til disposisjon for panelet som ble opprettet 30. november 1984 (BISD 31S/9) og andre tilsvarende fortegnelser og veiledende lister opprettet i henhold til en av de dekkede avtaler, og de navn som var oppført i fortegnelsene og de veiledende listene på tidspunktet for WTO-avtalens ikrafttredelse, skal beholdes. Medlemmene kan jevnlig foreslå navn på personer i eller utenfor statlig tjeneste med sikte på oppføring i den veiledende listen, med relevante opplysninger om deres kjennskap til internasjonal handel og til sektorene eller temaene i de dekkede avtaler, og navnene skal tilføyes på listen etter godkjenning av DSB. Det skal angis på hvilke områder innenfor sektorene eller temaene i de dekkede avtaler den enkelte har erfaring eller er ekspert.

5. Panelet skal bestå av tre panelmedlemmer, med mindre partene i tvisten innen ti dager etter at panelet er opprettet, blir enige om et panel bestående av fem panelmedlemmer. Medlemslandene skal straks underrettes om panelets sammensetning.

6. Sekretariatet skal foreslå kandidater til panelet for partene i tvisten. Partene i tvisten skal ikke gjøre innsigelse mot kandidatene med mindre de har tvingende grunn til det.

7. Dersom det ikke oppnås enighet om panelmedlemmene innen 20 dager etter at et panel er opprettet, skal Generaldirektøren på anmodning fra en av partene, i samråd med DSBs formann og formannen for det relevante råd eller den relevante komité, bestemme panelets sammensetning ved å oppnevne de panelmedlemmer som Generaldirektøren anser som mest passende i henhold til enhver relevant særlig eller ytterligere regel eller prosedyre i den eller de dekkede avtaler som er til behandling, etter å ha konsultert partene i tvisten. Formannen for DSB skal underrette medlemmene om sammensetningen av panelet som er etablert på denne måten, innen ti dager fra den dag formannen mottok anmodningen.

8. Medlemmene skal forplikte seg til som hovedregel å gi sine tjenestemenn tillatelse til å tjenestegjøre som panelmedlemmer.

9. Panelmedlemmene skal tjenestegjøre i egenskap av enkeltpersoner og ikke som repre-

tives, nor as representatives of any organization. Members shall therefore not give them instructions nor seek to influence them as individuals with regard to matters before a panel.

10. When a dispute is between a developing country Member and a developed country Member the panel shall, if the developing country Member so requests, include at least one panelist from a developing country Member.

11. Panelists' expenses, including travel and subsistence allowance, shall be met from the WTO budget in accordance with criteria to be adopted by the General Council, based on recommendations of the Committee on Budget, Finance and Administration.

Article 9

Procedures for Multiple Complainants

1. Where more than one Member requests the establishment of a panel related to the same matter, a single panel may be established to examine these complaints taking into account the rights of all Members concerned. A single panel should be established to examine such complaints whenever feasible.

2. The single panel shall organize its examination and present its findings to the DSB in such a manner that the rights which the parties to the dispute would have enjoyed had separate panels examined the complaints are in no way impaired. If one of the parties to the dispute so requests, the panel shall submit separate reports on the dispute concerned. The written submissions by each of the complainants shall be made available to the other complainants, and each complainant shall have the right to be present when any one of the other complainants presents its views to the panel.

3. If more than one panel is established to examine the complaints related to the same matter, to the greatest extent possible the same persons shall serve as panelists on each of the separate panels and the timetable for the panel process in such disputes shall be harmonized.

Article 10

Third Parties

1. The interests of the parties to a dispute and those of other Members under a covered agreement at issue in the dispute shall be fully taken into account during the panel process.

2. Any Member having a substantial interest in a matter before a panel and having notified its interest to the DSB (referred to in this Understanding as a "third party") shall have

sentanter for en regjering eller en organisasjon. Medlemmene skal derfor ikke gi dem instruksjoner eller forsøke å påvirke dem som enkeltperson i saker som er forelagt et panel.

10. Når det oppstår en tvist mellom et medlem som er utviklingsland og et medlem som er industriland, skal panelet dersom medlemmet som er utviklingsland ber om det, ha minst ett panelmedlem fra et medlem som er utviklingsland.

11. Panelmedlemmenes utgifter, herunder reise- og diettgodtgjørelse, skal belastes WTO-budsjettet i samsvar med kriterier som vedtas av Hovedrådet, på grunnlag av anbefalinger fra Budsjett-, finans- og administrasjonskomiteen.

Artikkel 9

Prosedyrer når det er flere parter som klager

1. Når mer enn ett medlem ber om at det opprettes et panel i tilknytning til samme sak, kan det opprettes et enkelt panel som skal behandle klagene, men det skal tas hensyn til alle de berørte medlemmers rettigheter. Når det kan la seg gjøre, bør det opprettes bare ett panel for behandling av slike klager.

2. Et slikt panel skal organisere sin undersøkelse og legge sine vurderinger fram for DSB på en slik måte at de rettigheter som partene i tvisten ville ha hatt om det var opprettet atskilte paneler, ikke på noen måte innskrenkes. Dersom en av partene i tvisten ber om det, skal panelet legge fram separate rapporter om tvisten. Skriftlige innlegg fra den enkelte klager skal gjøres kjent for de øvrige klagere, og hver klager skal ha rett til å være til stede når en av de øvrige klagere fremlegger sitt syn for panelet.

3. Dersom det er opprettet mer enn ett panel for behandling av klager i tilknytning til samme sak, skal de samme personer i størst mulig utstrekning tjenestegjøre som panelmedlemmer i de enkelte panelene, og tidsplanen for arbeidet i panelene skal harmoniseres.

Artikkel 10

Tredjeparter

1. Det skal tas fullt hensyn til interessene til partene i tvisten og til andre medlemmer i henhold til en dekket avtale som behandles i tvisten.

2. Ethvert medlem som har en betydelig interesse i en sak som behandles av et panel, og som har underrettet DSB om sin interesse (heretter kalt «tredjepart»), skal ha anledning

an opportunity to be heard by the panel and to make written submissions to the panel. These submissions shall also be given to the parties to the dispute and shall be reflected in the panel report.

3. Third parties shall receive the submissions of the parties to the dispute to the first meeting of the panel.

4. If a third party considers that a measure already the subject of a panel proceeding nullifies or impairs benefits accruing to it under any covered agreement, that Member may have recourse to normal dispute settlement procedures under this Understanding. Such a dispute shall be referred to the original panel wherever possible.

Article 11 Function of Panels

The function of panels is to assist the DSB in discharging its responsibilities under this Understanding and the covered agreements. Accordingly, a panel should make an objective assessment of the matter before it, including an objective assessment of the facts of the case and the applicability of and conformity with the relevant covered agreements, and make such other findings as will assist the DSB in making the recommendations or in giving the rulings provided for in the covered agreements. Panels should consult regularly with the parties to the dispute and give them adequate opportunity to develop a mutually satisfactory solution.

Article 12 Panel Procedures

1. Panels shall follow the Working Procedures in Appendix 3 unless the panel decides otherwise after consulting the parties to the dispute.

2. Panel procedures should provide sufficient flexibility so as to ensure high-quality panel reports, while not unduly delaying the panel process.

3. After consulting the parties to the dispute, the panelists shall, as soon as practicable and whenever possible within one week after the composition and terms of reference of the panel have been agreed upon, fix the timetable for the panel process, taking into account the provisions of paragraph 9 of Article 4, if relevant.

4. In determining the timetable for the panel process, the panel shall provide sufficient time for the parties to the dispute to prepare their submissions.

5. Panels should set precise deadlines for

til å bli hørt av panelet og til å legge frem et skriftlig innlegg for panelet. Slike innlegg skal også legges fram for partene i tvisten, og skal framgå av panelets rapport.

3. Tredjeparter skal motta innleggene fra partene i tvisten til panelets første møte.

4. Dersom en tredjepart mener at et tiltak som allerede er gjenstand for panelbehandling, helt eller delvis tilsidesetter rettigheter som tilkommer parten som følge av en dekket avtale, kan dette medlem benytte de vanlige tvisteløsningsprosedyrer etter denne avtale. En slik tvist skal om mulig henvises til behandling i det opprinnelige panel.

Artikkel 11 Panelets oppgave

1. Panelets oppgave er å bistå DSB med å utføre de oppgaver det er pålagt etter denne avtale og de dekkede avtaler. Et panel skal derfor foreta en objektiv vurdering av den sak det har fått seg forelagt, herunder en objektiv vurdering av de faktiske forholdene i saken og av hvorvidt de relevante dekkede avtaler kommer til anvendelse og de faktiske forhold er i samsvar med dem, samt gjøre vurdering av andre relevante forhold som vil være en hjelp for DSB når det skal gi anbefalinger eller avsi kjennelser som fastsatt i de dekkede avtaler. Panelet bør ha jevnlig konsultasjoner med partene i tvisten og gi dem tilstrekkelig mulighet til å komme fram til en løsning som er tilfredsstillende for partene.

Artikkel 12 Panelets saksbehandling

1. Panelet skal følge arbeidsrutinene i vedlegg 3 med mindre panelet bestemmer noe annet etter å ha konsultert partene i tvisten.

2. Panelets saksbehandling bør være tilstrekkelig fleksibel til å sikre en høy kvalitet på panelets rapporter, samtidig som saksgangen ikke forsinkes unødige.

3. Etter konsultasjoner med partene i tvisten skal panelmedlemmene så snart det kan la seg gjøre og om mulig innen en uke etter at panelets sammensetning og mandat er avtalt, fastsette en tidsplan for saksbehandlingen, idet det eventuelt tas hensyn til bestemmelsene i artikkel 4 nr. 9.

4. Når panelet setter opp tidsplan for saksbehandlingen, skal det sørge for at partene i tvisten får tilstrekkelig tid til å forberede sine innlegg.

5. Panelet bør sette nøyaktige frister for

written submissions by the parties and the parties should respect those deadlines.

6. Each party to the dispute shall deposit its written submissions with the Secretariat for immediate transmission to the panel and to the other party or parties to the dispute. The complaining party shall submit its first submission in advance of the responding party's first submission unless the panel decides, in fixing the timetable referred to in paragraph 3 and after consultations with the parties to the dispute, that the parties should submit their first submissions simultaneously. When there are sequential arrangements for the deposit of first submissions, the panel shall establish a firm time-period for receipt of the responding party's submission. Any subsequent written submissions shall be submitted simultaneously.

7. Where the parties to the dispute have failed to develop a mutually satisfactory solution, the panel shall submit its findings in the form of a written report to the DSB. In such cases, the report of a panel shall set out the findings of fact, the applicability of relevant provisions and the basic rationale behind any findings and recommendations that it makes. Where a settlement of the matter among the parties to the dispute has been found, the report of the panel shall be confined to a brief description of the case and to reporting that a solution has been reached.

8. In order to make the procedures more efficient, the period in which the panel shall conduct its examination, from the date that the composition and terms of reference of the panel have been agreed upon until the date the final report is issued to the parties to the dispute, shall, as a general rule, not exceed six months. In cases of urgency, including those relating to perishable goods, the panel shall aim to issue its report to the parties to the dispute within three months.

9. When the panel considers that it cannot issue its report within six months, or within three months in cases of urgency, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will issue its report. In no case should the period from the establishment of the panel to the circulation of the report to the Members exceed nine months.

10. In the context of consultations involving a measure taken by a developing country Member, the parties may agree to extend the periods established in paragraphs 7 and 8 of Article 4. If, after the relevant period has elapsed, the consulting parties cannot agree that the consultations have concluded, the Chairman of the DSB shall decide, after consultati-

innlevering av skriftlige innlegg fra partene, og partene bør overholde fristene.

6. Hver part i tvisten skal levere sitt skriftlige innlegg til sekretariatet for umiddelbar oversendelse til panelet og den eller de andre parter i tvisten. Den part som klager skal innlevere sitt første innlegg før den innklagede parts første innlegg, med mindre panelet etter å ha fastsatt en tidsplan som nevnt i nr. 3 og etter konsultasjoner med partene i tvisten, bestemmer at partene skal innlevere sine første innlegg samtidig. Når de første innleggene ikke skal innleveres samtidig, skal panelet sette en fast frist for mottakelse av den innklagede parts innlegg. Senere skriftlige innlegg skal innleveres samtidig.

7. Dersom partene i tvisten ikke har klart å nå fram til en løsning som er tilfredsstillende for partene, skal panelet legge fram sin konklusjon i form av en skriftlig rapport til DSB. I slike tilfeller skal panelets rapport angi hvilke faktiske forhold som legges til grunn, hvorvidt de relevante bestemmelser kommer til anvendelse og det grunnleggende resonnement bak de vurderinger og anbefalinger det er kommet til. Dersom det er oppnådd en løsning i saken mellom partene i tvisten, skal panelets rapport begrenses til en kort beskrivelse av saken, med opplysning om at det er oppnådd en løsning.

8. For å gjøre saksbehandlingen mer effektiv skal den tid panelet bruker til sin gjennomgang, fra den dag det ble enighet om panelets sammensetning og mandat til den dag den endelige rapporten legges fram for partene i tvisten, som hovedregel ikke overstige seks måneder. I hastesaker, herunder saker som gjelder lett bederverlige varer, skal panelet ta sikte på å legge sin rapport fram for partene i tvisten innen tre måneder.

9. Dersom panelet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen seks måneder, eller innen tre måneder i hastesaker, skal det gi DSB skriftlig underretning om grunnene til forsinkelsen sammen med et anslag over den tid det trenger for å kunne legge fram rapporten. Det bør ikke under noen omstendighet gå mer enn ni måneder fra panelet opprettes og til rapporten distribueres til medlemmene.

10. I forbindelse med konsultasjoner som dreier seg om tiltak truffet av et medlem som er utviklingsland, kan partene avtale å forlenge fristene fastsatt i artikkel 4 nr. 7 og 8. Dersom de parter som deltar i konsultasjonene, etter fristens utløp ikke enes om å anse konsultasjonene for avsluttet, skal formannen for DSB etter å ha konsultert partene avgjøre

on with the parties, whether to extend the relevant period and, if so, for how long. In addition, in examining a complaint against a developing country Member, the panel shall accord sufficient time for the developing country Member to prepare and present its argumentation. The provisions of paragraph 1 of Article 20 and paragraph 4 of Article 21 are not affected by any action pursuant to this paragraph.

11. Where one or more of the parties is a developing country Member, the panel's report shall explicitly indicate the form in which account has been taken of relevant provisions on differential and more-favourable treatment for developing country Members that form part of the covered agreements which have been raised by the developing country Member in the course of the dispute settlement procedures.

12. The panel may suspend its work at any time at the request of the complaining party for a period not to exceed 12 months. In the event of such a suspension, the time-frames set out in paragraphs 8 and 9 of this Article, paragraph 1 of Article 20, and paragraph 4 of Article 21 shall be extended by the amount of time that the work was suspended. If the work of the panel has been suspended for more than 12 months, the authority for establishment of the panel shall lapse.

Article 13

Right to Seek Information

1. Each panel shall have the right to seek information and technical advice from any individual or body which it deems appropriate. However, before a panel seeks such information or advice from any individual or body within the jurisdiction of a Member it shall inform the authorities of that Member. A Member should respond promptly and fully to any request by a panel for such information as the panel considers necessary and appropriate. Confidential information which is provided shall not be revealed without formal authorization from the individual, body, or authorities of the Member providing the information.

2. Panels may seek information from any relevant source and may consult experts to obtain their opinion on certain aspects of the matter. With respect to a factual issue concerning a scientific or other technical matter raised by a party to a dispute, a panel may request an advisory report in writing from an expert review group. Rules for the establishment of such a group and its procedures are set forth in Appendix 4.

om den relevante fristen skal forlenges, og i tilfelle for hvor lang tid. Dessuten skal panelet når det behandler en klage mot et medlem som er utviklingsland, gi medlemmet tilstrekkelig tid til å forberede og legge fram sine argumenter. Ingen handling som foretas i henhold til dette nr. kan få innvirkning på bestemmelsene i artikkel 20 nr. 1 og artikkel 21 nr. 4.

11. Dersom en eller flere parter er et medlem som er utviklingsland, skal panelets rapport uttrykkelig angi på hvilken måte det er tatt hensyn til de relevante bestemmelser i de dekkede avtaler om differensiert og gunstigere behandling for medlemmer som utviklingsland, som medlemmet har påberopt seg under tvisteløsningsprosedyrene.

12. Panelet kan på et hvilket som helst tidspunkt, etter anmodning fra parten som klager, utsette sitt arbeid for et tidsrom som ikke overstiger 12 måneder. Ved slik utsettelse forlenges tidsrammene som er fastsatt i nr. 8 og 9, i artikkel 20 nr. 1 og i artikkel 21 nr. 4 for like lang tid som arbeidet ble utsatt. Dersom panelets arbeid utsettes i mer enn tolv måneder, blir beslutningen om å opprette panelet uten virkning.

Artikkel 13

Rett til å innhente opplysninger

1. Hvert panel skal ha rett til å innhente opplysninger og faglige råd fra en hvilken som helst person eller instans som det finner egnet. Før et panel innhenter slike opplysninger eller råd fra en person eller instans innen et medlems jurisdiksjon, skal det imidlertid underrette medlemmets myndigheter. Alle medlemmer bør svare raskt og fullstendig på enhver anmodning fra et panel om opplysninger panelet mener er nødvendige og hensiktsmessige. Fortrolige opplysninger skal ikke røpes uten at den person, instans eller myndighet hos medlemmet som har gitt opplysningene, formelt gir sin tillatelse til det.

2. Panelene kan innhente opplysninger fra enhver relevant kilde, og kan rådspørre eksperter for å få deres mening om bestemte sider av saken. Når det gjelder en saksopplysning i forbindelse med et vitenskapelig eller annet faglig spørsmål som er tatt opp av en part i en tvist, kan panelet be om en skriftlig uttalelse fra en rådgivende ekspertgruppe. Regler for opprettelse av en slik gruppe og dens saksbehandling er fastlagt i vedlegg 4.

Article 14
Confidentiality

1. Panel deliberations shall be confidential.
2. The reports of panels shall be drafted without the presence of the parties to the dispute in the light of the information provided and the statements made.
3. Opinions expressed in the panel report by individual panelists shall be anonymous.

Article 15
Interim Review Stage

1. Following the consideration of rebuttal submissions and oral arguments, the panel shall issue the descriptive (factual and argument) sections of its draft report to the parties to the dispute. Within a period of time set by the panel, the parties shall submit their comments in writing.
2. Following the expiration of the set period of time for receipt of comments from the parties to the dispute, the panel shall issue an interim report to the parties, including both the descriptive sections and the panel's findings and conclusions. Within a period of time set by the panel, a party may submit a written request for the panel to review precise aspects of the interim report prior to circulation of the final report to the Members. At the request of a party, the panel shall hold a further meeting with the parties on the issues identified in the written comments. If no comments are received from any party within the comment period, the interim report shall be considered the final panel report and circulated promptly to the Members.
3. The findings of the final panel report shall include a discussion of the arguments made at the interim review stage. The interim review stage shall be conducted within the time-period set out in paragraph 8 of Article 12.

Article 16
Adoption of Panel Reports

1. In order to provide sufficient time for the Members to consider panel reports, the reports shall not be considered for adoption by the DSB until 20 days after the date they have been circulated to the Members.
2. Members having objections to a panel report shall give written reasons to explain their objections for circulation at least 10 days prior to the DSB meeting at which the panel report will be considered.
3. The parties to a dispute shall have the

Artikkel 14
Fortrolig behandling

1. Panelets rådslagninger skal være fortrolige.
2. Panelrapportene skal utarbeides uten at partene i tvisten er til stede, på bakgrunn av de opplysninger og redegjørelser som er lagt fram.
3. Uttalelser i rapporten fra de enkelte panelmedlemmer skal være anonyme.

Artikkel 15
Foreløpig gjennomgang

1. Etter å ha vurdert motinnlegg og muntlige argumenter skal panelet legge fram de beskrivende avsnittene (de faktiske forhold og argumentasjon) av sitt rapportutkast for partene. Partene skal innen en frist som fastsettes av panelet, legge fram sine kommentarer skriftlig.
2. Etter at den fastsatte frist for kommentarer fra partene i tvisten er utløpt, skal panelet utarbeide en foreløpig rapport til partene, med de beskrivende avsnittene og panelets vurderinger og konklusjoner. Innen en frist panelet fastsetter kan en part skriftlig anmode panelet om ny gjennomgang av bestemte sider av den foreløpige rapporten, før den endelige rapporten distribueres til medlemmene. Dersom en part ber om det, skal panelet holde et nytt møte med partene om spørsmål som er reist i de skriftlige kommentarene. Dersom ingen kommentarer er mottatt fra noen av partene innen fristen for kommentarer, skal den foreløpige rapporten betraktes som endelig og straks distribueres til medlemmene.
3. Konklusjonene i den endelige panelrapporten skal inneholde en drøftelse av de argumenter som er satt fram under den foreløpige gjennomgangen. Den foreløpige gjennomgangen skal gjennomføres innen den frist som er fastsatt i artikkel 12 nr. 8.

Artikkel 16
Vedtakelse av panelrapporter

1. For at medlemmene skal få tilstrekkelig tid til å gå gjennom panelrapportene, skal de ikke tas opp til vedtakelse av DSB før 20 dager etter den dag de er distribuert til medlemmene.
2. Medlemmer som har innvendinger mot rapportene, skal gi skriftlig begrunnelse for sine innvendinger, slik at begrunnelsen kan distribueres minst 10 dager før det møte i DSB der panelrapporten skal behandles.
3. Partene i en tvist har rett til å delta fullt

right to participate fully in the consideration of the panel report by the DSB, and their views shall be fully recorded.

4. Within 60 days after the date of circulation of a panel report to the Members, the report shall be adopted at a DSB meeting⁷ unless a party to the dispute formally notifies the DSB of its decision to appeal or the DSB decides by consensus not to adopt the report. If a party has notified its decision to appeal, the report by the panel shall not be considered for adoption by the DSB until after completion of the appeal. This adoption procedure is without prejudice to the right of Members to express their views on a panel report.

Article 17 Appellate Review

Standing Appellate Body

1. A standing Appellate Body shall be established by the DSB. The Appellate Body shall hear appeals from panel cases. It shall be composed of seven persons, three of whom shall serve on any one case. Persons serving on the Appellate Body shall serve in rotation. Such rotation shall be determined in the working procedures of the Appellate Body.

2. The DSB shall appoint persons to serve on the Appellate Body for a four-year term, and each person may be reappointed once. However, the terms of three of the seven persons appointed immediately after the entry into force of the WTO Agreement shall expire at the end of two years, to be determined by lot. Vacancies shall be filled as they arise. A person appointed to replace a person whose term of office has not expired shall hold office for the remainder of the predecessor's term.

3. The Appellate Body shall comprise persons of recognized authority, with demonstrated expertise in law, international trade and the subject matter of the covered agreements generally. They shall be unaffiliated with any government. The Appellate Body membership shall be broadly representative of membership in the WTO. All persons serving on the Appellate Body shall be available at all times and on short notice, and shall stay abreast of dispute settlement activities and other relevant activities of the WTO. They shall not participate in the consideration of any dispute

ut i DSBs behandling av panelrapporten, og deres syn skal i sin helhet protokolleres.

4. Innen 60 dager etter den dag en panelrapport er distribuert til medlemmene, skal den vedtas på et møte i DSB⁷, med mindre en part i tvisten formelt meddeler DSB at det har bestemt seg for å anke, eller DSB ved konsensus beslutter ikke å vedta rapporten. Dersom en part har meddelt at den har bestemt seg for å anke, skal rapporten ikke tas opp til behandling av DSB før ankebehandlingen er gjennomført. Denne vedtakelsesprosedyren innvirker ikke på medlemmenes rett til å gi uttrykk for sitt syn på en panelrapport.

Artikkel 17 Ankebehandling

Fast ankeorgan

1. Et fast ankeorgan skal opprettes av DSB. Ankeorganet skal behandle anker over panelsaker. Det skal bestå av sju personer, hvorav tre skal gjøre tjeneste i den enkelte sak. Personer som tjenestegjør i Ankeorganet skal tjenestegjøre etter tur. Turordningen bestemmes i Ankeorganets arbeidsrutiner.

2. DSB skal oppnevne de personer som skal tjenestegjøre i Ankeorganet for en periode på fire år, og hver av dem kan gjenoppnevnes en gang. Imidlertid skal funksjonstiden for tre av de sju personene som er oppnevnt umiddelbart etter at WTO-avtalen er trådt i kraft, etter loddtrekning utløpe etter to år. Plassene skal fylles etterhvert som de blir ledige. Den som er oppnevnt for å erstatte en person hvis funksjonstid ikke er utløpt, skal fungere for den gjenværende del av sin forgjengers funksjonstid.

3. Ankeorganet skal bestå av personer med høy anseelse og dokumentert sakkyndighet i rettsspørsmål, internasjonal handel og de områder som omfattes av de dekkede avtaler i alminnelighet. De skal være uavhengig av enhver regjering. Ankeorganets sammensetning skal stort sett gjenspeile sammensetningen i WTO. Alle som tjenestegjør i Ankeorganet skal være tilgjengelige til enhver tid og på kort varsel, og de skal holde seg å jour med tvisteløsningsvirksomheten og annen relevant virksomhet innen WTO. De skal ikke delta i behandling av en tvist når det kan føre til at det

⁷ If a meeting of the DSB is not scheduled within this period at a time that enables the requirements of paragraphs 1 and 4 of Article 16 to be met, a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

⁷ Dersom det ikke er berammet møte i DSB i løpet av dette tidsrommet og på et tidspunkt som gjør det mulig å oppfylle kravene i artikkel 16 nr. 4, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

tes that would create a direct or indirect conflict of interest.

4. Only parties to the dispute, not third parties, may appeal a panel report. Third parties which have notified the DSB of a substantial interest in the matter pursuant to paragraph 2 of Article 10 may make written submissions to, and be given an opportunity to be heard by, the Appellate Body.

5. As a general rule, the proceedings shall not exceed 60 days from the date a party to the dispute formally notifies its decision to appeal to the date the Appellate Body circulates its report. In fixing its timetable the Appellate Body shall take into account the provisions of paragraph 9 of Article 4, if relevant. When the Appellate Body considers that it cannot provide its report within 60 days, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report. In no case shall the proceedings exceed 90 days.

6. An appeal shall be limited to issues of law covered in the panel report and legal interpretations developed by the panel.

7. The Appellate Body shall be provided with appropriate administrative and legal support as it requires.

8. The expenses of persons serving on the Appellate Body, including travel and subsistence allowance, shall be met from the WTO budget in accordance with criteria to be adopted by the General Council, based on recommendations of the Committee on Budget, Finance and Administration.

Procedures for Appellate Review

9. Working procedures shall be drawn up by the Appellate Body in consultation with the Chairman of the DSB and the Director-General, and communicated to the Members for their information.

10. The proceedings of the Appellate Body shall be confidential. The reports of the Appellate Body shall be drafted without the presence of the parties to the dispute and in the light of the information provided and the statements made.

11. Opinions expressed in the Appellate Body report by individuals serving on the Appellate Body shall be anonymous.

12. The Appellate Body shall address each of the issues raised in accordance with paragraph 6 during the appellate proceeding.

13. The Appellate Body may uphold, modify or reverse the legal findings and conclusions of the panel.

oppstår direkte eller indirekte interessekonflikt.

4. Bare partene i tvisten, ikke tredjeparter, kan anke en panelrapport. Tredjeparter som har underrettet DSB om en betydelig interesse i saken i henhold til artikkel 10 nr. 2, kan innge skriftlige innlegg til Ankeorganet, og gis anledning til å bli hørt.

5. Som en alminnelig regel skal forhandlingene ikke vare mer enn 60 dager fra den dag en part i en tvist formelt gir underretning om at den har besluttet å anke, til den dag Ankeorganet distribuerer sin rapport. Ankeorganet skal når det fastsetter sin tidsplan eventuelt ta hensyn til bestemmelsene i artikkel 4 nr. 9. Når Ankeorganet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen 60 dager, skal det underrette DSB skriftlig om grunnene til forsinkelsen og samtidig anslå når rapporten vil bli lagt fram. Forhandlingene skal ikke under noen omstendighet overstige 90 dager.

6. Det kan ankes bare over rettsspørsmål omhandlet i panelets rapport og panelets juridiske fortolkninger.

7. Ankeorganet skal gis nødvendig administrativ og juridisk bistand.

8. Utgiftene for dem som tjenestegjør i Ankeorganet, herunder reise- og diettgodtgjørelse, skal belastes WTO-budsjettet i samsvar med kriterier som skal vedtas av Hovedrådet, på grunnlag av anbefalinger fra Budsjett-, finans- og administrasjonskomiteen.

Saksbehandlingsregler for ankebehandlingen

9. Arbeidsrutinene skal settes opp av Ankeorganet i samråd med formannen for DSB og Generaldirektøren, og meddeles medlemmene til orientering.

10. Forhandlingene i Ankeorganet skal være fortrolige. Ankeorganets rapporter skal utarbeides uten at partene i tvisten er til stede, på bakgrunn av de opplysninger og redegjørelser som er lagt fram.

11. Uttalelser i rapporten fra de enkelte medlemmer i Ankeorganet skal være anonyme.

12. Ankeorganet skal under ankebehandlingen gå gjennom hvert enkelt spørsmål som er reist i samsvar med nr. 6.

13. Ankeorganet kan stadfeste, endre eller omgjøre panelets rettslige vurderinger og konklusjoner.

Adoption of Appellate Body Reports

14. An Appellate Body report shall be adopted by the DSB and unconditionally accepted by the parties to the dispute unless the DSB decides by consensus not to adopt the Appellate Body report within 30 days following its circulation to the Members.⁸ This adoption procedure is without prejudice to the right of Members to express their views on an Appellate Body report.

*Article 18**Communications with the Panel or Appellate Body*

1. There shall be no *ex parte* communications with the panel or Appellate Body concerning matters under consideration by the panel or Appellate Body.

2. Written submissions to the panel or the Appellate Body shall be treated as confidential, but shall be made available to the parties to the dispute. Nothing in this Understanding shall preclude a party to a dispute from disclosing statements of its own positions to the public. Members shall treat as confidential information submitted by another Member to the panel or the Appellate Body which that Member has designated as confidential. A party to a dispute shall also, upon request of a Member, provide a non-confidential summary of the information contained in its written submissions that could be disclosed to the public.

*Article 19**Panel and Appellate Body Recommendations*

1. Where a panel or the Appellate Body concludes that a measure is inconsistent with a covered agreement, it shall recommend that the Member concerned⁹ bring the measure into conformity with that agreement.¹⁰ In addition to its recommendations, the panel or Appellate Body may suggest ways in which the Member concerned could implement the recommendations.

2. In accordance with paragraph 2 of Article 3, in their findings and recommendations, the panel and Appellate Body cannot add to or diminish the rights and obligations provided in the covered agreements.

⁸ If a meeting of the DSB is not scheduled during this period, such a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

⁹ The "Member concerned" is the party to the dispute to which the panel or Appellate Body recommendations are directed.

¹⁰ With respect to recommendations in cases not involving a violation of GATT 1994 or any other covered agreement, see Article 26.

Vedtakelse av Ankeorganets rapporter

14. En rapport fra Ankeorganet skal innen 30 dager etter at den er distribuert til medlemmene, vedtas på et møte i DSB⁸ og godkjennes uten forbehold av partene i tvisten, med mindre DSB ved konsensus beslutter ikke å vedta rapporten. Denne vedtakelsesprosedyren innvirker ikke på medlemmenes rett til å gi uttrykk for sitt syn på en rapport fra Ankeorganet.

*Artikkel 18**Kontakt med panelet eller Ankeorganet*

1. Det skal ikke være kontakt mellom en av partene alene og panelet eller Ankeorganet om spørsmål som er under behandling i panelet eller Ankeorganet.

2. Skriftlige innlegg til panelet eller Ankeorganet skal behandles fortrolig, men skal være tilgjengelige for partene i tvisten. Ingen bestemmelse i denne avtale skal være til hinder for at en part i en tvist offentliggjør sine egne standpunkter. Medlemmene skal behandle fortrolig opplysninger som av et annet medlem er lagt fram for et panel eller Ankeorganet og merket fortrolig. Etter anmodning fra et medlem skal en part i en tvist også legge fram et ikke-fortrolig sammendrag av de opplysninger i partens skriftlige innlegg som kan offentliggjøres.

*Artikkel 19**Anbefalinger fra panelet og Ankeorganet*

1. Dersom et panel eller Ankeorganet kommer til at et tiltak er uforenlig med en dekket avtale, skal det anbefale at det berørte medlem⁹ bringer tiltaket i samsvar med vedkommende avtale¹⁰. I tillegg til å gi anbefalinger kan panelet eller Ankeorganet foreslå hvordan det berørte medlem kan gjennomføre anbefalingene.

2. I samsvar med artikkel 3 nr. 2 kan panelet og Ankeorganet i sine vurderinger og anbefalinger ikke utvide eller innskrenke de rettigheter og forpliktelser som er fastsatt i de dekkede avtaler.

⁸ Dersom det ikke er berammet møte i DSB innen denne fristen, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

⁹ «Det berørte medlem» er den part i tvisten som panelet eller Ankeorganets anbefalinger er rettet til.

¹⁰ Med hensyn til anbefalinger i saker som ikke innebærer et brudd på GATT eller en annen omhandlet avtale, se artikkel 26.

Article 20

Time-frame for DSB Decisions

Unless otherwise agreed to by the parties to the dispute, the period from the date of establishment of the panel by the DSB until the date the DSB considers the panel or appellate report for adoption shall as a general rule not exceed nine months where the panel report is not appealed or 12 months where the report is appealed. Where either the panel or the Appellate Body has acted, pursuant to paragraph 9 of Article 12 or paragraph 5 of Article 17, to extend the time for providing its report, the additional time taken shall be added to the above periods.

Article 21

Surveillance of Implementation of Recommendations and Rulings

1. Prompt compliance with recommendations or rulings of the DSB is essential in order to ensure effective resolution of disputes to the benefit of all Members.

2. Particular attention should be paid to matters affecting the interests of developing country Members with respect to measures which have been subject to dispute settlement.

3. At a DSB meeting held within 30 days¹¹ after the date of adoption of the panel or Appellate Body report, the Member concerned shall inform the DSB of its intentions in respect of implementation of the recommendations and rulings of the DSB. If it is impracticable to comply immediately with the recommendations and rulings, the Member concerned shall have a reasonable period of time in which to do so. The reasonable period of time shall be:

- (a) the period of time proposed by the Member concerned, provided that such period is approved by the DSB; or, in the absence of such approval,
- (b) a period of time mutually agreed by the parties to the dispute within 45 days after the date of adoption of the recommendations and rulings; or, in the absence of such agreement,
- (c) a period of time determined through binding arbitration within 90 days after the date of adoption of the recommendations and rulings.¹² In such arbitration, a guideline for

¹¹ If a meeting of the DSB is not scheduled during this period, such a meeting of the DSB shall be held for this purpose.

¹² If the parties cannot agree on an arbitrator within ten days after referring the matter to arbitration, the arbitrator shall be appointed by the Director-General within ten days, after consulting the parties.

Artikkel 20

Tidsramme for avgjørelser i DSB

1. Med mindre annet er avtalt mellom partene i tvisten, skal det som alminnelig regel ikke gå mer enn ni måneder fra den dag DSB oppretter et panel, til den dag DSB tar panelets eller Ankeorganets rapport opp til vedtakelse, når panelrapporten ikke ankes, eller tolv måneder når rapporten ankes. Når enten panelet eller Ankeorganet i henhold til artikkel 12 nr. 9 eller artikkel 17 nr. 5 har forlenget sin frist for å legge fram rapporten, skal den ekstra tid som da medgår, legges til de ovenstående fristene.

Artikkel 21

Overvåkning av gjennomføringen av anbefalinger og kjennelser

1. For å sikre en effektiv tvisteløsning i alle medlemmers interesse er det av vesentlig betydning at DSBs anbefalinger eller kjennelser etterkommes i løpet av kort tid.

2. Særlig oppmerksomhet bør rettes mot saker som berører interessene til medlemmer som er utviklingsland med hensyn til tiltak som har vært gjenstand for tvisteløsning.

3. På et møte i DSB som skal holdes innen 30 dager¹¹ etter at panelets eller Ankeorganets rapport er vedtatt, skal det berørte medlem underrette DSB om sine planer med hensyn til gjennomføring av DSBs anbefalinger og kjennelser. Dersom det ikke lar seg gjøre å etterkomme anbefalingene og kjennelsene umiddelbart, skal det berørte medlem gis en rimelig frist. En slik rimelig frist skal være:

- a) den frist som det berørte medlem foreslår, forutsatt at fristen godkjennes av DSB, eller, dersom det ikke foreligger en slik godkjenning,
- b) en frist som partene i tvisten blir enige om innen 45 dager etter den dag anbefalingene og kjennelsene er vedtatt, eller, dersom det ikke foreligger slik enighet,

c) en frist fastsatt ved bindende voldgift innen 90 dager etter at anbefalingene og kjennelsene er vedtatt.¹² Ved en slik voldgift skal det være en rettesnor for voldgifts-

¹¹ Dersom det ikke er berammet møte i DSB innen denne fristen, skal det holdes et møte i DSB for dette formål.

¹² Dersom partene ikke kan bli enige om en voldgiftsmann innen ti dager etter at saken er henvist til voldgift, skal voldgiftsmannen innen ti dager oppnevnes av Generaldirektøren etter konsultasjon med partene.

the arbitrator¹³ should be that the reasonable period of time to implement panel or Appellate Body recommendations should not exceed 15 months from the date of adoption of a panel or Appellate Body report. However, that time may be shorter or longer, depending upon the particular circumstances.

4. Except where the panel or the Appellate Body has extended, pursuant to paragraph 9 of Article 12 or paragraph 5 of Article 17, the time of providing its report, the period from the date of establishment of the panel by the DSB until the date of determination of the reasonable period of time shall not exceed 15 months unless the parties to the dispute agree otherwise. Where either the panel or the Appellate Body has acted to extend the time of providing its report, the additional time taken shall be added to the 15-month period; provided that unless the parties to the dispute agree that there are exceptional circumstances, the total time shall not exceed 18 months.

5. Where there is disagreement as to the existence or consistency with a covered agreement of measures taken to comply with the recommendations and rulings such dispute shall be decided through recourse to these dispute settlement procedures, including wherever possible resort to the original panel. The panel shall circulate its report within 90 days after the date of referral of the matter to it. When the panel considers that it cannot provide its report within this time frame, it shall inform the DSB in writing of the reasons for the delay together with an estimate of the period within which it will submit its report.

6. The DSB shall keep under surveillance the implementation of adopted recommendations or rulings. The issue of implementation of the recommendations or rulings may be raised at the DSB by any Member at any time following their adoption. Unless the DSB decides otherwise, the issue of implementation of the recommendations or rulings shall be placed on the agenda of the DSB meeting after six months following the date of establishment of the reasonable period of time pursuant to paragraph 3 and shall remain on the DSB's agenda until the issue is resolved. At least 10 days prior to each such DSB meeting, the Member concerned shall provide the DSB with a status report in writing of its progress in the implementation of the recommendations or rulings.

7. If the matter is one which has been raised by a developing country Member, the DSB shall consider what further action it might take which would be appropriate to the circumstances.

mannen¹³ at rimelig frist til å gjennomføre anbefalinger fra et panel eller Ankeorganet ikke bør overstige 15 måneder fra den dag en rapport fra et panel eller Ankeorganet er vedtatt. Fristen kan imidlertid forkortes eller forlenges etter omstendighetene.

4. Med mindre panelet eller Ankeorganet i henhold til artikkel 12 nr. 9 eller artikkel 17 nr. 5 har forlenget sin frist for å legge fram rapporten skal det, fra DSB oppretter panelet og til den dag det fastsettes en rimelig frist, ikke gå mer enn 15 måneder, med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet. Dersom panelet eller Ankeorganet har forlenget sin frist for å legge fram rapporten, skal den ekstra tiden legges til fristen på 15 måneder, forutsatt at den totale fristen ikke overstiger 18 måneder, med mindre partene i tvisten blir enige om at det foreligger ekstraordinære omstendigheter.

5. Dersom det er uenighet om hvorvidt det er truffet tiltak for å etterkomme anbefalingene og kjennelsene eller om de er i samsvar med en dekket avtale, skal tvisten avgjøres ved hjelp av disse tvisteløsningsprosedyrer, og om mulig henvises til det opprinnelige panelet. Panelet skal distribuere sin rapport innen 90 dager etter den dag det fikk seg saken forelagt. Dersom panelet kommer til at det ikke kan legge fram sin rapport innen denne fristen, skal det gi DSB skriftlig underretning om grunnene til forsinkelsen, sammen med et anslag over den tid det trenger for å kunne å legge fram rapporten.

6. DSB skal overvåke gjennomføringen av vedtatte anbefalinger eller kjennelser. Spørsmål om gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene kan tas opp med DSB av ethvert medlem og til enhver tid etter at anbefalingene eller kjennelsene er vedtatt. Med mindre DSB beslutter noe annet, skal spørsmålet om gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene stå oppført på sakslisten for DSBs møte seks måneder etter at den rimelige frist er fastsatt etter artikkel 21 nr. 3, og skal fortsette å stå på sakslisten inntil spørsmålet er løst. Det berørte medlem skal minst ti dager før hvert møte i DSB gi DSB en skriftlig statusrapport over framdriften i gjennomføringen av anbefalingene eller kjennelsene.

7. Når det dreier seg om en sak reist av et medlem som er utviklingsland, skal DSB vurdere hvilke andre tiltak det kan treffe som etter omstendighetene er hensiktsmessige.

¹³ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group.

¹³ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe.

8. If the case is one brought by a developing country Member, in considering what appropriate action might be taken, the DSB shall take into account not only the trade coverage of measures complained of, but also their impact on the economy of developing country Members concerned.

Article 22

Compensation and the Suspension of Concessions

1. Compensation and the suspension of concessions or other obligations are temporary measures available in the event that the recommendations and rulings are not implemented within a reasonable period of time. However, neither compensation nor the suspension of concessions or other obligations is preferred to full implementation of a recommendation to bring a measure into conformity with the covered agreements. Compensation is voluntary and, if granted, shall be consistent with the covered agreements.

2. If the Member concerned fails to bring the measure found to be inconsistent with a covered agreement into compliance therewith or otherwise comply with the recommendations and rulings within the reasonable period of time determined pursuant to paragraph 3 of Article 21, such Member shall, if so requested, and no later than the expiry of the reasonable period of time, enter into negotiations with any party having invoked the dispute settlement procedures, with a view to developing mutually acceptable compensation. If no satisfactory compensation has been agreed within 20 days after the date of expiry of the reasonable period of time, any party having invoked the dispute settlement procedures may request authorization from the DSB to suspend the application to the Member concerned of concessions or other obligations under the covered agreements.

3. In considering what concessions or other obligations to suspend, the complaining party shall apply the following principles and procedures:

- (a) the general principle is that the complaining party should first seek to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s) as that in which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment;
- (b) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to the same sector(s), it may seek to suspend concessions or other obligations in other sectors under the same agreement;

8. Dersom saken er innbrakt av et medlem som er utviklingsland, skal DSB når det vurderer hvilke andre hensiktsmessige tiltak som kan treffes, ikke bare ta hensyn til den handel som berøres av de aktuelle tiltakene, men også til hvilken innvirkning de vil få på økonomien hos det aktuelle medlem som er utviklingsland.

Artikkel 22

Kompensasjon og opphevelse av innrømmelser

1. Kompensasjon og opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er midlertidige tiltak som kan anvendes dersom anbefalinger og kjennelser ikke er gjennomført i løpet av et rimelig tidsrom. Verken kompensasjon eller opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er imidlertid å foretrekke framfor full gjennomføring av en anbefaling om å bringe et tiltak i samsvar med de dekkede avtaler. Kompensasjon er frivillig, og om den gis skal den være i samsvar med de dekkede avtaler.

2. Dersom det berørte medlem unnlater å bringe tiltaket som er funnet å være uforenlig med en dekket avtale, i samsvar med avtalen eller på annen måte etterkomme anbefalingene og kjennelsene innen en rimelige frist fastsatt i henhold til artikkel 21 nr. 3, skal medlemmet dersom det forlanges og innen den rimelige frist, innlede forhandlinger med enhver part som har påberopt seg tvisteløsningsprosedyrene, med sikte på å finne fram til en kompensasjon som partene kan godta. Dersom det ikke er enighet om en tilfredsstillende kompensasjon innen 20 dager etter den dag den rimelige frist utløper, kan enhver part som har påberopt seg tvisteløsningsprosedyrene, be DSB om tillatelse til å oppheve overfor det berørte medlem innrømmelser eller andre forpliktelser etter de dekkede avtaler.

3. Når den part som klager skal vurdere hvilke innrømmelser eller andre forpliktelser som skal oppheves, skal følgende prinsipper og prosedyrer anvendes:

- a) det generelle prinsipp er at parten som klager først bør søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i den eller de sektorer der panelet eller Ankeorganet har fastslått avtalebrudd eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler.
- b) dersom parten mener at det ikke er praktisk mulig eller effektivt å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i den eller de samme sektorer, kan den søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i andre sektorer i henhold til samme avtale.

- (c) if that party considers that it is not practicable or effective to suspend concessions or other obligations with respect to other sectors under the same agreement, and that the circumstances are serious enough, it may seek to suspend concessions or other obligations under another covered agreement;
- (d) in applying the above principles, that party shall take into account:
- (i) the trade in the sector or under the agreement under which the panel or Appellate Body has found a violation or other nullification or impairment, and the importance of such trade to that party;
 - (ii) the broader economic elements related to the nullification or impairment and the broader economic consequences of the suspension of concessions or other obligations;
- (e) if that party decides to request authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to subparagraphs (b) or (c), it shall state the reasons therefor in its request. At the same time as the request is forwarded to the DSB, it also shall be forwarded to the relevant Councils and also, in the case of a request pursuant to subparagraph (b), the relevant sectoral bodies;
- (f) for purposes of this paragraph, "sector" means:
- (i) with respect to goods, all goods;
 - (ii) with respect to services, a principal sector as identified in the current "Services Sectoral Classification List" which identifies such sectors;¹⁴
 - (iii) with respect to trade-related intellectual property rights, each of the categories of intellectual property rights covered in Section 1, or Section 2, or Section 3, or Section 4, or Section 5, or Section 6, or Section 7 of Part II, or the obligations under Part III, or Part IV of the Agreement on TRIPS;
- (g) for purposes of this paragraph, "agreement" means:
- (i) with respect to goods, the agreements listed in Annex 1A of the WTO Agreement, taken as a whole as well as the Plurilateral Trade Agreements in so far as the relevant parties to the dispute are parties to these agreements;
 - (ii) with respect to services, the GATS;
 - (iii) with respect to intellectual property rights, the Agreement on TRIPS.
- c) dersom parten mener at det ikke er praktisk mulig eller effektivt å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i andre sektorer i henhold til samme avtale, og at omstendighetene er alvorlige nok, kan den søke å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til en annen dekket avtale.
- d) ved anvendelsen av de ovennevnte prinsipper skal den part som klager, ta hensyn til:
- i) handelen i den sektor eller i henhold til den avtale der panelet eller Ankeorganet har fastslått at det foreligger avtalebrudd eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler, og den betydning en slik handel har for parten som klager,
 - ii) de mer generelle økonomiske faktorer knyttet til hel eller delvis tilsidesettelse og de mer generelle økonomiske konsekvenser av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser,
- e) dersom parten beslutter å be om tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til bokstav b) eller c), skal den begrunne dette i anmodningen. Samtidig med at anmodningen sendes DSB, skal den sendes til de relevante råd og, ved en anmodning i henhold til bokstav b), til vedkommende organer i disse sektorer.
- f) I dette nr. menes med «sektor»:
- i) med hensyn til varer, alle varer,
 - ii) med hensyn til tjenester, en hovedsektor som definert i den siste «Sektorvis klassifiseringsliste for tjenester» der slike sektorer er definert¹⁴,
 - iii) med hensyn til handelsrelaterte immaterielle rettigheter, en av de kategorier immaterielle rettigheter som er omhandlet i avsnitt 1, avsnitt 2, avsnitt 3, avsnitt 4, avsnitt 5, avsnitt 6 eller avsnitt 7 i del II, eller de forpliktelser som følger av del III eller del IV i TRIPS-avtalen,
- g) i dette nr. menes med «avtale»:
- i) med hensyn til varer, de avtaler som er oppført i vedlegg 1A til WTO-avtalen, som helhet betraktet, samt de plurilaterale handelsavtaler i den utstrekning partene i tvisten er part i disse avtalene,
 - ii) med hensyn til tjenester, GATS,
 - iii) med hensyn til immaterielle rettigheter, TRIPS-avtalen.

¹⁴ The list in document MTN.GNS/W/120 identifies eleven sectors.

¹⁴ I listen i dokument MTN.GNS/W/120 identifiseres elleve sektorer.

4. The level of the suspension of concessions or other obligations authorized by the DSB shall be equivalent to the level of the nullification or impairment.

5. The DSB shall not authorize suspension of concessions or other obligations if a covered agreement prohibits such suspension.

6. When the situation described in paragraph 2 occurs, the DSB, upon request, shall grant authorization to suspend concessions or other obligations within 30 days of the expiry of the reasonable period of time unless the DSB decides by consensus to reject the request. However, if the Member concerned objects to the level of suspension proposed, or claims that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed where a complaining party has requested authorization to suspend concessions or other obligations pursuant to paragraph 3(b) or (c), the matter shall be referred to arbitration. Such arbitration shall be carried out by the original panel, if members are available, or by an arbitrator¹⁵ appointed by the Director-General and shall be completed within 60 days after the date of expiry of the reasonable period of time. Concessions or other obligations shall not be suspended during the course of the arbitration.

7. The arbitrator¹⁶ acting pursuant to paragraph 6 shall not examine the nature of the concessions or other obligations to be suspended but shall determine whether the level of such suspension is equivalent to the level of nullification or impairment. The arbitrator may also determine if the proposed suspension of concessions or other obligations is allowed under the covered agreement. However, if the matter referred to arbitration includes a claim that the principles and procedures set forth in paragraph 3 have not been followed, the arbitrator shall examine that claim. In the event the arbitrator determines that those principles and procedures have not been followed, the complaining party shall apply them consistent with paragraph 3. The parties shall accept the arbitrator's decision as final and the parties concerned shall not seek a second arbitration. The DSB shall be informed promptly of the decision of the arbitrator and shall upon request, grant authorization to suspend concessions or other obligations where the request is consistent with the decision of the arbitrator,

4. Graden av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser godkjent av DSB skal tilsvare graden av hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler.

5. DSB skal ikke gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser dersom en slik opphevelse forbyr etter en dekket avtale.

6. Dersom en situasjon som beskrevet i nr. 2 inntreffer, skal DSB på anmodning gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser innen 30 dager etter at den rimelige frist er utløpt, med mindre DSB ved konsensus beslutter å avslå anmodningen. Dersom det berørte medlem gjør innsigelse mot graden av den foreslåtte opphevelse, eller hevder at prinsippene og prosedyrene fastsatt i nr. 3 ikke har vært fulgt når en part har bedt om tillatelse til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til nr. 3 bokstav b) eller c), skal imidlertid spørsmålet henvises til voldgift. Voldgiften skal skje ved det opprinnelige panelet dersom dets medlemmer kan møte, eller med en voldgiftsmann¹⁵ oppnevnt av Generaldirektøren, og skal være avsluttet innen 60 dager etter den dag den rimelige frist utløper. Innrømmelser eller andre forpliktelser skal ikke oppheves under voldgiftsbehandling.

7. Voldgiftsmannen¹⁶, som opptrer i henhold til nr. 6, skal ikke undersøke arten av innrømmelser eller andre forpliktelser som skal oppheves, men avgjøre om graden av en slik opphevelse tilsvarende graden av hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler. Voldgiftsmannen kan også avgjøre om den foreslåtte opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser er tillatt etter den omhandlede avtalen. Dersom spørsmålet som er henvist til voldgift omfatter en påstand om at prinsippene og prosedyrene fastlagt i nr. 3 ikke er fulgt, skal imidlertid voldgiftsmannen undersøke denne påstanden. Dersom voldgiftsmannen kommer til at nevnte prinsipper og prosedyrer ikke er fulgt, skal den part som klager anvende dem i samsvar med nr. 3. Partene skal godta voldgiftsmannens avgjørelse som endelig, og de berørte parter skal ikke søke ny voldgift. DSB skal omgående underrettes om voldgiftsmannens avgjørelse, og skal på anmodning gi tillatelse til opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser når anmodningen er i samsvar med voldgiftsmannens avgjørelse, med

¹⁵ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group.

¹⁶ The expression "arbitrator" shall be interpreted as referring either to an individual or a group or to the members of the original panel when serving in the capacity of arbitrator.

¹⁵ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe.

¹⁶ Med uttrykket «voldgiftsmann» menes enten en enkeltperson eller en gruppe eller medlemmene av det opprinnelige panelet når de opptrer som voldgiftsmann.

unless the DSB decides by consensus to reject the request.

8. The suspension of concessions or other obligations shall be temporary and shall only be applied until such time as the measure found to be inconsistent with a covered agreement has been removed, or the Member that must implement recommendations or rulings provides a solution to the nullification or impairment of benefits, or a mutually satisfactory solution is reached. In accordance with paragraph 6 of Article 21, the DSB shall continue to keep under surveillance the implementation of adopted recommendations or rulings, including those cases where compensation has been provided or concessions or other obligations have been suspended but the recommendations to bring a measure into conformity with the covered agreements have not been implemented.

9. The dispute settlement provisions of the covered agreements may be invoked in respect of measures affecting their observance taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member. When the DSB has ruled that a provision of a covered agreement has not been observed, the responsible Member shall take such reasonable measures as may be available to it to ensure its observance. The provisions of the covered agreements and this Understanding relating to compensation and suspension of concessions or other obligations apply in cases where it has not been possible to secure such observance.¹⁷

Article 23

Strengthening of the Multilateral System

1. When Members seek the redress of a violation of obligations or other nullification or impairment of benefits under the covered agreements or an impediment to the attainment of any objective of the covered agreements, they shall have recourse to, and abide by, the rules and procedures of this Understanding.

2. In such cases, Members shall:

- (a) not make a determination to the effect that a violation has occurred, that benefits have been nullified or impaired or that the attainment of any objective of the covered agreements has been impeded, except through recourse to dispute settlement in accordance with the rules and procedures of this Under-

mindre DSB ved konsensus beslutter å avslå anmodningen.

8. En opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser skal være midlertidig, og skal gjelde bare til tiltaket som er funnet å være uforenlig med en dekket avtale opphører, eller til medlemmet som må rette seg etter anbefalingene eller kjennelsene gir en løsning på den hele eller delvise tilsidesettelsen av fordeler, eller det er funnet en løsning som er tilfredsstillende for partene. I samsvar med artikkel 21 nr. 6 skal DSB fortsette overvåkingen av gjennomføringen av vedtatte anbefalinger eller kjennelser, også i tilfeller der kompensasjon er tilkjent eller innrømmelser eller andre forpliktelser er opphevet, men anbefalingene om å bringe et tiltak i samsvar med de dekkede avtaler ikke er fulgt.

9. Tvisteløsningsbestemmelsene i de dekkede avtaler kan påberopes med hensyn til tiltak som berører oppfyllelsen av avtalene, og som treffes av regionale eller lokale myndigheter innenfor et medlems territorium. Dersom DSB har avgjort at en bestemmelse i en dekket avtale ikke er overholdt, skal det ansvarlige medlem treffe de rimelige tiltak som står til dets rådighet for å sikre at bestemmelsen overholdes. Bestemmelsene i de dekkede avtaler og i denne avtale om kompensasjon og opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser gjelder i tilfeller der det ikke har vært mulig å sikre slik overholdelse.¹⁷

Artikkel 23

Styrking av det multilaterale system

1. Når medlemmene søker erstatning for manglende oppfyllelse av forpliktelser eller annen hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler hjemlet i de dekkede avtaler, eller for et hinder for å nå målene i de dekkede avtaler, skal de anvende reglene og prosedyrene i denne avtale og holde seg til dem.

2. I slike tilfeller skal medlemmene:

- a) ikke fastslå at et avtalebrudd har funnet sted, eller en hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler, eller at oppfyllelse av formålene i de dekkede avtaler er vanskeliggjort, på annen måte enn ved å søke tvisteløsning i henhold til reglene og prosedyrene i denne avtale, og avgjørelsen skal være i sam-

¹⁷ Where the provisions of any covered agreement concerning measures taken by regional or local governments or authorities within the territory of a Member contain provisions different from the provisions of this paragraph, the provisions of such covered agreement shall prevail.

¹⁷ Dersom bestemmelsene i en omhandlet avtale om tiltak som treffes av regionale eller lokale myndigheter innenfor et medlems territorium, inneholder bestemmelser som avviker fra bestemmelsene i dette nr., skal bestemmelsene i den omhandlede avtale gå foran.

standing, and shall make any such determination consistent with the findings contained in the panel or Appellate Body report adopted by the DSB or an arbitration award rendered under this Understanding;

- (b) follow the procedures set forth in Article 21 to determine the reasonable period of time for the Member concerned to implement the recommendations and rulings; and
- (c) follow the procedures set forth in Article 22 to determine the level of suspension of concessions or other obligations and obtain DSB authorization in accordance with those procedures before suspending concessions or other obligations under the covered agreements in response to the failure of the Member concerned to implement the recommendations and rulings within that reasonable period of time.

Article 24

Special Procedures Involving Least-Developed Country Members

1. At all stages of the determination of the causes of a dispute and of dispute settlement procedures involving a least-developed country Member, particular consideration shall be given to the special situation of least-developed country Members. In this regard, Members shall exercise due restraint in raising matters under these procedures involving a least-developed country Member. If nullification or impairment is found to result from a measure taken by a least-developed country Member, complaining parties shall exercise due restraint in asking for compensation or seeking authorization to suspend the application of concessions or other obligations pursuant to these procedures.

2. In dispute settlement cases involving a least-developed country Member, where a satisfactory solution has not been found in the course of consultations the Director-General or the Chairman of the DSB shall, upon request by a least-developed country Member offer their good offices, conciliation and mediation with a view to assisting the parties to settle the dispute, before a request for a panel is made. The Director-General or the Chairman of the DSB, in providing the above assistance, may consult any source which either deems appropriate.

Article 25

Arbitration

1. Expeditious arbitration within the WTO as an alternative means of dispute settlement can facilitate the solution of certain disputes that concern issues that are clearly defined by both parties.

svar med vurderinger i den rapport fra panelet eller Ankeorganet som er vedtatt av DSB, eller en voldgiftskjennelse avsagt i henhold til denne avtale;

- b) følge prosedyrene fastlagt i artikkel 21 for å fastsette en rimelig frist for det berørte medlem til å gjennomføre anbefalingene og kjennelsene; og
- c) følge prosedyrene fastlagt i artikkel 22 for å fastsette graden av opphevelse av innrømmelser eller andre forpliktelser og for å få tillatelse fra DSB i samsvar med de nevnte prosedyrer, før de opphever innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til de dekkede avtaler fordi det berørte medlem har unnlatt å gjennomføre anbefalingene og kjennelsene innen den rimelige frist.

Artikkel 24

Særskilte prosedyrer for minst utviklede medlemsland

1. På alle trinn under påvisningen av årsakene til en tvist, og under tvisteløsningen, der et minst utviklet medlemsland er berørt, skal det tas særlig hensyn til de minst utviklede medlemslands situasjon. I denne forbindelse skal medlemmene vise behørig moderasjon når de vurderer å ta opp saker etter disse prosedyrer som berører et minst utviklet medlemsland. Dersom det fastslås at det foreligger hel eller delvis tilsidesettelse av fordeler som følge av et tiltak truffet av et minst utviklet medlemsland, skal de parter som klager, utvise tilbørlig moderasjon når de ber om kompensasjon eller innhenter tillatelse til å oppheve innrømmelser eller andre forpliktelser i henhold til disse prosedyrer.

2. Når det i tvisteløsningssaker som berører et minst utviklet medlemsland, ikke er funnet en tilfredsstillende løsning i løpet av konsultasjonene, skal Generaldirektøren eller DSBs formann på anmodning fra et minst utviklet medlemsland tilby velvillig mellomkomst, forlik og megling med sikte på å bistå partene med å bilegge tvisten, før det anmodes om opprettelse av et panel. Generaldirektøren eller DSBs formann kan når de gir slik bistand, konsultere de kilder hver av dem anser som hensiktsmessig.

Artikkel 25

Voldgift

1. En rask voldgiftsbehandling innen WTO kan, som en annen måte å bilegge tvister på, gjøre det lettere å løse visse tvister om spørsmål som er klart definert av begge parter.

2. Except as otherwise provided in this Understanding, resort to arbitration shall be subject to mutual agreement of the parties which shall agree on the procedures to be followed. Agreements to resort to arbitration shall be notified to all Members sufficiently in advance of the actual commencement of the arbitration process.

3. Other Members may become party to an arbitration proceeding only upon the agreement of the parties which have agreed to have recourse to arbitration. The parties to the proceeding shall agree to abide by the arbitration award. Arbitration awards shall be notified to the DSB and the Council or Committee of any relevant agreement where any Member may raise any point relating thereto.

4. Articles 21 and 22 of this Understanding shall apply *mutatis mutandis* to arbitration awards.

Article 26

1. *Non-Violation Complaints of the Type Described in Paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994*

Where the provisions of paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable to a covered agreement, a panel or the Appellate Body may only make rulings and recommendations where a party to the dispute considers that any benefit accruing to it directly or indirectly under the relevant covered agreement is being nullified or impaired or the attainment of any objective of that Agreement is being impeded as a result of the application by a Member of any measure, whether or not it conflicts with the provisions of that Agreement. Where and to the extent that such party considers and a panel or the Appellate Body determines that a case concerns a measure that does not conflict with the provisions of a covered agreement to which the provisions of paragraph 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable, the procedures in this Understanding shall apply, subject to the following:

- (a) the complaining party shall present a detailed justification in support of any complaint relating to a measure which does not conflict with the relevant covered agreement;
- (b) where a measure has been found to nullify or impair benefits under, or impede the attainment of objectives, of the relevant covered agreement without violation thereof, there is no obligation to withdraw the measure. However, in such cases, the panel or the Appellate Body shall recommend that the Member concerned make a mutually satisfactory adjustment;

2. Med mindre annet er bestemt i denne avtale, er voldgiftsbehandling betinget av enighet mellom partene, som må avtale hvilke framgangsmåter som skal følges. Alle medlemmer skal gis melding om en avtale om å benytte voldgift i god tid før selve voldgiftsprosessen faktisk innledes.

3. Andre medlemmer kan bli part i en voldgiftsprosess bare med samtykke fra de parter som er blitt enige om å benytte voldgift. Partene i prosessen skal enes om å holde seg til voldgiftsavgjørelsen. Voldgiftsavgjørelser skal meldes til DSB og råd eller komité i de relevante avtaler, der ethvert medlem kan ta opp ethvert spørsmål i den forbindelse.

4. Artikkel 21 og 22 i denne avtale får tilsvarende anvendelse på voldgiftsavgjørelser.

Artikkel 26

1. *Klager der det ikke foreligger avtalebrudd, av den art som er beskrevet i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994*

Når bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994 kommer til anvendelse for en dekket avtale, kan et panel eller Ankeorganet avsi kjennelser og gi anbefalinger bare dersom en part i tvisten mener at en rettighet som tilkommer den som en direkte eller indirekte følge av den relevante omhandlede avtalen, er helt eller delvis tilsidesatt, eller at en oppfyllelse av avtalens formål vanskeliggjøres som følge av tiltak fra et medlems side, enten tiltaket er i strid med bestemmelsene i den aktuelle avtale eller ikke. Når og i den utstrekning et slikt medlem mener, og et panel eller Ankeorganet fastslår, at en sak gjelder et tiltak som ikke er i strid med bestemmelser i en dekket avtale der bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav b) i GATT 1994 kommer til anvendelse, skal prosedyrene i denne avtale gjelde, på følgende vilkår:

- a) den part som klager, skal ved hjelp av detaljert dokumentasjon underbygge enhver klage i forbindelse med et tiltak som ikke er i strid med den relevante omhandlede avtale.
- b) når det er fastslått at et tiltak helt eller delvis tilsidesetter fordeler i henhold til den aktuelle omhandlede avtale, eller vanskeliggjør en oppfyllelse av formålene, uten at det er avtalebrudd, foreligger det ingen forpliktelse til å trekke tiltaket tilbake. I slike saker skal imidlertid panelet eller Ankeorganet anbefale at det berørte medlem foretar en tilpasing som er tilfredsstillende for partene;

- (c) notwithstanding the provisions of Article 21, the arbitration provided for in paragraph 3 of Article 21, upon request of either party, may include a determination of the level of benefits which have been nullified or impaired, and may also suggest ways and means of reaching a mutually satisfactory adjustment; such suggestions shall not be binding upon the parties to the dispute;
- (d) notwithstanding the provisions of paragraph 1 of Article 22, compensation may be part of a mutually satisfactory adjustment as final settlement of the dispute.

2. Complaints of the Type Described in Paragraph 1(c) of Article XXIII of GATT 1994

Where the provisions of paragraph 1(c) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable to a covered agreement, a panel may only make rulings and recommendations where a party considers that any benefit accruing to it directly or indirectly under the relevant covered agreement is being nullified or impaired or the attainment of any objective of that Agreement is being impeded as a result of the existence of any situation other than those to which the provisions of paragraphs 1(a) and 1(b) of Article XXIII of GATT 1994 are applicable. Where and to the extent that such party considers and a panel determines that the matter is covered by this paragraph, the procedures of this Understanding shall apply only up to and including the point in the proceedings where the panel report has been circulated to the Members. The dispute settlement rules and procedures contained in the Decision of 12 April 1989 (BISD 36S/61-67) shall apply to consideration for adoption, and surveillance and implementation of recommendations and rulings. The following shall also apply:

- (a) the complaining party shall present a detailed justification in support of any argument made with respect to issues covered under this paragraph;
- (b) in cases involving matters covered by this paragraph, if a panel finds that cases also involve dispute settlement matters other than those covered by this paragraph, the panel shall circulate a report to the DSB addressing any such matters and a separate report on matters falling under this paragraph.

Article 27

Responsibilities of the Secretariat

1. The Secretariat shall have the responsibility of assisting panels, especially on the legal, historical and procedural aspects of the

- c) uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 21 kan voldgift som omhandlet i artikkel 21 nr. 3 på anmodning fra en av partene også omfatte graden av fordeler som helt eller delvis tilsidesettes, samt forslag til hvordan det kan lå seg gjøre å komme fram til en tilpasning som er tilfredsstillende for partene; slike forslag skal ikke være bindende for partene i tvisten;
- d) uten hensyn til bestemmelsene i artikkel 22 nr. 1 kan kompensasjon utgjøre en del av en tilpasning som er tilfredsstillende for partene, som endelig løsning av tvisten.

2. Klager av den art som er beskrevet i artikkel XXIII nr. 1 bokstav c) i GATT 1994

Når bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav c) i GATT 1994 kommer til anvendelse for en dekket avtale, kan et panel avsi kjennelser og gi anbefalinger bare når en part mener at en fordel som tilkommer den som en direkte eller indirekte følge den relevante omhandlede avtalen, er helt eller delvis tilsidesatt, eller at en oppfyllelse av avtalens formål vanskeliggjøres fordi det dreier seg om en annen situasjon enn de situasjoner der bestemmelsene i artikkel XXIII nr. 1 bokstav a) og b) i GATT 1994 kommer til anvendelse. Når og i den utstrekning et slikt medlem mener, og et panel fastslår, at en sak kommer inn under dette nr., skal prosedyrene i denne avtale gjelde bare fram til og med det punkt i forhandlingene da panelets rapport er distribuert til medlemmene. Reglene og prosedyrene for tvisteløsning i beslutning av 12. april 1989 (BISD 36S/61-67) kommer til anvendelse ved avgjørelser om vedtakelse, overvåkning og gjennomføring av anbefalinger og kjennelser. Følgende skal også gjelde:

- a) den part som klager, skal ved hjelp av detaljert dokumentasjon underbygge argumenter satt fram om spørsmål som kommer inn under dette nr.;
- b) i saker som berører spørsmål som kommer inn under dette nr., skal panelet dersom det kommer til at en sak også berører andre tvisteløsningsspørsmål enn dem som kommer inn under dette nr., sende en rapport til DSB der alle slike spørsmål tas opp, og en egen rapport om spørsmål som kommer inn under dette nr..

Artikkel 27

Sekretariatets oppgaver

1. Sekretariat skal ha som oppgave å bistå panelene, særlig når det gjelder de juridiske, historiske og prosessuelle sider ved sakene

Vedlegg 1

Om resultatet av Uruguay-runden (1986-1993) og om samtykke til ratifikasjon av
Avtale om opprettelse av Verdens Handelsorganisasjon (WTO) m.m.

matters dealt with, and of providing secretarial and technical support.

2. While the Secretariat assists Members in respect of dispute settlement at their request, there may also be a need to provide additional legal advice and assistance in respect of dispute settlement to developing country Members. To this end, the Secretariat shall make available a qualified legal expert from the WTO technical cooperation services to any developing country Member which so requests. This expert shall assist the developing country Member in a manner ensuring the continued impartiality of the Secretariat.

3. The Secretariat shall conduct special training courses for interested Members concerning these dispute settlement procedures and practices so as to enable Members' experts to be better informed in this regard.

som behandles, og yte sekretærtjenester og teknisk støtte.

2. Selv om sekretariatet på anmodning gir medlemmer bistand med hensyn til tvisteløsning, kan det også være behov for å gi medlemmer som er utviklingsland, ytterligere juridisk rådgivning og bistand med hensyn til tvisteløsning. For dette formål skal sekretariatet på anmodning stille en kvalifisert juridisk ekspert fra WTOs tekniske samarbeidstjeneste til rådighet for utviklingsmedlemsland som ber om det. Eksperten skal bistå medlemmet på en måte som sikrer at sekretariatet til enhver tid er upartisk.

3. Sekretariatet skal for interesserte medlemmer arrangere spesielle kurs med opplæring i disse prosedyrer og denne praksis i forbindelse med tvisteløsning, slik at medlemmenes eksperter bli bedre informert på området.

APPENDIX 1

AGREEMENTS COVERED BY THE
UNDERSTANDING

- (A) Agreement Establishing the World Trade Organization
- (B) Multilateral Trade Agreements
 - Annex 1A: Multilateral Agreements on Trade in Goods
 - Annex 1B: General Agreement on Trade in Services
 - Annex 1C: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
 - Annex 2: Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes
- (C) Plurilateral Trade Agreements
 - Annex 4: Agreement on Trade in Civil Aircraft
 - Agreement on Government Procurement
 - International Dairy Agreement
 - International Bovine Meat Agreement

The applicability of this Understanding to the Plurilateral Trade Agreements shall be subject to the adoption of a decision by the parties to each agreement setting out the terms for the application of the Understanding to the individual agreement, including any special or additional rules or procedures for inclusion in Appendix 2, as notified to the DSB.

VEDLEGG 1

AVTALER SOM OMHANDLES I
DENNE AVTALE

- A) Avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon
- B) Multilaterale handelsavtaler
 - Vedlegg 1A: Multilaterale avtaler om handel med varer
 - Vedlegg 1B: Generalavtalen om handel med tjenester
 - Vedlegg 1C: Avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterielle rettigheter
 - Vedlegg 2: Avtale om regler og prosedyrer ved tvisteløsning
- C) Plurilaterale handelsavtaler
 - Vedlegg 4: Avtalen om handel med sivile luftfartøyer
 - Avtalen om offentlige innkjøp
 - Den internasjonale meieriavtalen
 - Avtalen om storfekjøtt

Denne avtales anvendelse med hensyn til de plurilaterale handelsavtaler forutsetter at partene i den enkelte avtale vedtar en beslutning som fastsetter vilkårene for anvendelsen av denne avtale på den enkelte avtale, herunder alle særlige eller ytterligere regler eller prosedyrer som skal oppføres i vedlegg 2, og som er meldt til DSB.

APPENDIX 2

SPECIAL OR ADDITIONAL RULES AND PROCEDURES CONTAINED
IN THE COVERED AGREEMENTS

<i>Agreement</i>	<i>Rules and Procedures</i>
Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures	11.2
Agreement on Textiles and Clothing	2.14, 2.21, 4.4, 5.2, 5.4, 5.6, 6.9, 6.10, 6.11, 8.1 through 8.12
Agreement on Technical Barriers to Trade	14.2 through 14.4, Annex 2
Agreement on Implementation of Article VI of GATT 1994	17.4 through 17.7
Agreement on Implementation of Article VII of GATT 1994	19.3 through 19.5, Annex II.2(f), 3, 9, 21
Agreement on Subsidies and Countervailing Measures	4.2 through 4.12, 6.6, 7.2 through 7.10, 8.5, footnote 35, 24.4, 27.7, Annex V
General Agreement on Trade in Services	XXII:3, XXIII:3
Annex on Financial Services	4
Annex on Air Transport Services	4
Decision on Certain Dispute Settlement Procedures for the GATS 1 through	5

The list of rules and procedures in this Appendix includes provisions where only a part of the provision may be relevant in this context.

Any special or additional rules or procedures in the Plurilateral Trade Agreements as determined by the competent bodies of each agreement and as notified to the DSB.

VEDLEGG 2

SÆRLIGE ELLER YTTERLIGERE REGLER OG PROSEDYRER
INNTATT I DE DEKKEDE AVTALER

<i>Avtale</i>	<i>Regler og prosedyrer</i>
Avtale om veterinære og plantesanitære tiltak	11.2
Avtale om tekstiler og klær	2.14, 2.21, 4.4, 5.2, 5.4, 5.6, 6.9, 6.10, 6.11, 8.1 til 8.12
Avtale om tekniske handelshindringer	14.2 til 14.4, vedlegg 2
Avtale om antidumpingtiltak	17.4 til 17.7
Avtale om fastsettelse av tollverdi	19.3 til 19.5, vedlegg II pkt. 2 f), 3, 9, 21
Avtale om subsidier og utjevningsavgifter	4.2 til 4.12, 6.6, 7.2 til 7.10, 8.5, fotnote 35, 24.4, 27.7, vedlegg V
Generalavtalen om handel med tjenester	XXII nr. 3, XXIII nr. 3
Vedlegg om finansielle tjenester	4.1
Vedlegg om luftfartstjenester	4
Beslutning om visse tvisteløsningsprosedyrer for GATS	1 til 5

Det kan forekomme at bare en del av bestemmelser oppført i listen over regler og prosedyrer i dette vedlegg, er relevant i denne sammenheng.

Særlige eller ytterligere regler eller prosedyrer i plurilaterale handelsavtaler som fastsatt av hver avtales kompetente organer og som meddelt DSB.

APPENDIX 3

WORKING PROCEDURES

1. In its proceedings the panel shall follow the relevant provisions of this Understanding. In addition, the following working procedures shall apply.

2. The panel shall meet in closed session. The parties to the dispute, and interested parties, shall be present at the meetings only when invited by the panel to appear before it.

3. The deliberations of the panel and the documents submitted to it shall be kept confidential. Nothing in this Understanding shall preclude a party to a dispute from disclosing statements of its own positions to the public. Members shall treat as confidential information submitted by another Member to the panel which that Member has designated as confidential. Where a party to a dispute submits a confidential version of its written submissions to the panel, it shall also, upon request of a Member, provide a nonconfidential summary of the information contained in its submissions that could be disclosed to the public.

4. Before the first substantive meeting of the panel with the parties, the parties to the dispute shall transmit to the panel written submissions in which they present the facts of the case and their arguments.

5. At its first substantive meeting with the parties, the panel shall ask the party which has brought the complaint to present its case. Subsequently, and still at the same meeting, the party against which the complaint has been brought shall be asked to present its point of view.

6. All third parties which have notified their interest in the dispute to the DSB shall be invited in writing to present their views during a session of the first substantive meeting of the panel set aside for that purpose. All such third parties may be present during the entirety of this session.

7. Formal rebuttals shall be made at a second substantive meeting of the panel. The party complained against shall have the right to take the floor first to be followed by the complaining party. The parties shall submit, prior to that meeting, written rebuttals to the panel.

8. The panel may at any time put questions to the parties and ask them for explanations either in the course of a meeting with the parties or in writing.

9. The parties to the dispute and any third party invited to present its views in accordance with Article 10 shall make available to the panel a written version of their oral statements.

VEDLEGG 3

ARBEIDSRUTINER

1. Under sin saksbehandling skal panelet følge de relevante bestemmelser i denne avtale. I tillegg skal nedenstående arbeidsrutiner gjelde.

2. Panelets møter skal være lukkede. Partene i tvisten, og interesserte parter, skal være til stede under møtene bare når de er bedt av panelet om å møte.

3. Panelets drøftelser og dokumenter det har fått seg forelagt, skal behandles fortrolig. Ingen bestemmelse i denne avtale skal hindre en part i en tvist i å offentliggjøre redegjørelser for sine egne standpunkter. Medlemmene skal behandle fortrolig opplysninger som et annet medlem har lagt fram for panelet og merket fortrolig. Dersom en part i en tvist legger fram en fortrolig versjon av sine skriftlige innlegg til panelet, skal parten også etter anmodning fra et medlem legge fram et ikke-fortrolig sammendrag av de opplysninger i innleggene som kan offentliggjøres.

4. Før panelets første egentlige møte med partene skal partene i tvisten overlevere panelet skriftlige innlegg der de fremstiller de faktiske forhold i saken og sine argumenter.

5. I det første egentlige møte med partene skal panelet be den part som har inngitt klagen om å legge fram sin sak. Deretter, og i samme møte, skal den innklagede part bli bedt om å legge fram sitt syn.

6. Alle tredjeparter som har gitt DSB melding om sin interesse i tvisten, skal skriftlig oppfordres til å legge sitt syn under en del av panelets første egentlige møte, avsatt spesielt for det formål. Alle slike tredjeparter kan være til stede under hele denne delen av møtet.

7. Formelle motinnlegg skal gjøres i panelets andre egentlige møte. Den innklagede part skal ha rett til å komme til orde først, fulgt av den part som klager. Partene skal før dette møtet inngi skriftlige motinnlegg til panelet.

8. Panelet kan til enhver tid stille spørsmål til partene og be dem om forklaringer, enten i et møte med partene eller skriftlig.

9. Partene i tvisten og tredjeparter som er oppfordret til å legge fram sitt syn i samsvar med artikkel 10, skal stille til rådighet for panelet en skriftlig versjon av sin muntlige redegjørelse.

10. In the interest of full transparency, the presentations, rebuttals and statements referred to in paragraphs 5 to 9 shall be made in the presence of the parties. Moreover, each party's written submissions, including any comments on the descriptive part of the report and responses to questions put by the panel, shall be made available to the other party or parties.

11. Any additional procedures specific to the panel.

12. Proposed timetable for panel work:

(a) Receipt of first written submissions of the parties:

(1) complaining Party: _____ 3-6 weeks

(2) Party complained against: _____ 2-3 weeks

(b) Date, time and place of first substantive meeting with the parties; third party session: _____ 1-2 weeks

(c) Receipt of written rebuttals of the parties: _____ 2-3 weeks

(d) Date, time and place of second substantive meeting with the parties: _____ 1-2 weeks

(e) Issuance of descriptive part of the report to the parties: _____ 2-4 weeks

(f) Receipt of comments by the parties on the descriptive part of the report: _____ 2 weeks

(g) Issuance of the interim report, including the findings and conclusions, to the parties: _____ 2-4 weeks

(h) Deadline for party to request review of part(s) of report: _____ 1 week

(i) Period of review by panel, including possible additional meeting with parties: _____ 2 weeks

(j) Issuance of final report to parties to dispute: _____ 2 weeks

(k) Circulation of the final report to the Members: _____ 3 weeks

The above calendar may be changed in the light of unforeseen developments. Additional meetings with the parties shall be scheduled if required.

APPENDIX 4

EXPERT REVIEW GROUPS

The following rules and procedures shall apply to expert review groups established in accordance with the provisions of paragraph 2 of Article 13.

1. Expert review groups are under the panel's authority. Their terms of reference and

10. For å sikre fullt innsyn skal saksframstillinger, motinnlegg og redegjørelser nevnt i nr. 5-9 finne sted i partenes nærvær. Videre skal hver parts skriftlige innlegg, herunder alle bemerkninger til den beskrivende del av rapporten og svarene på panelets spørsmål, stilles til rådighet for den annen part.

11. Alle ytterligere prosedyrer som gjelder spesielt for panelet.

12. Forslag til tidsplan for panelets arbeid:

a) Mottakelse av de første skriftlige innlegg fra partene:

1) parten som klager: _____ 3-6 uker

2) innklagede part: _____ 2-3 uker

b) Dato, klokkeslett og sted for det første egentlige møte med partene; møte for tredjepart: _____ 1-2 uker

c) Mottakelse av partenes skriftlige motinnlegg: _____ 2-3 uker

d) Dato, klokkeslett og sted for det andre egentlige møte med partene: _____ 1-2 uker

e) Overlevering av den beskrivende del av rapporten til partene _____ 2-4 uker

f) Mottakelse av partenes kommentarer til den beskrivende del av rapporten _____ 2 uker

g) Overlevering av den foreløpige rapporten, med resultater og konklusjoner, til partene _____ 2-4 uker

h) Siste frist for en part til å be om ny gjennomgang av en eller flere deler av rapporten _____ 1 uke

i) Panelets nye gjennomgang av rapporten _____ 2 uker

j) Overlevering av sluttrapporten til partene i tvisten _____ 2 uker

k) Distribusjon av sluttrapporten til medlemmene _____ 3 uker

Ovenstående tidsplan kan endres dersom uforutsette forhold inntreffer. Ytterligere møter med partene skal berammes dersom det er nødvendig.

VEDLEGG 4

RÅDGIVENDE EKSPERTGRUPPER

Følgende regler og prosedyrer skal gjelde for rådgivende ekspertgrupper som opprettes i samsvar med bestemmelsene i artikkel 13 nr. 2:

1. Rådgivende ekspertgrupper er undergitt panelets myndighet. Deres mandater og detal-

detailed working procedures shall be decided by the panel, and they shall report to the panel.

2. Participation in expert review groups shall be restricted to persons of professional standing and experience in the field in question.

3. Citizens of parties to the dispute shall not serve on an expert review group without the joint agreement of the parties to the dispute, except in exceptional circumstances when the panel considers that the need for specialized scientific expertise cannot be fulfilled otherwise. Government officials of parties to the dispute shall not serve on an expert review group. Members of expert review groups shall serve in their individual capacities and not as government representatives, nor as representatives of any organization. Governments or organizations shall therefore not give them instructions with regard to matters before an expert review group.

4. Expert review groups may consult and seek information and technical advice from any source they deem appropriate. Before an expert review group seeks such information or advice from a source within the jurisdiction of a Member, it shall inform the government of that Member. Any Member shall respond promptly and fully to any request by an expert review group for such information as the expert review group considers necessary and appropriate.

5. The parties to a dispute shall have access to all relevant information provided to an expert review group, unless it is of a confidential nature. Confidential information provided to the expert review group shall not be released without formal authorization from the government, organization or person providing the information. Where such information is requested from the expert review group but release of such information by the expert review group is not authorized, a non-confidential summary of the information will be provided by the government, organization or person supplying the information.

6. The expert review group shall submit a draft report to the parties to the dispute with a view to obtaining their comments, and taking them into account, as appropriate, in the final report, which shall also be issued to the parties to the dispute when it is submitted to the panel. The final report of the expert review group shall be advisory only.

jerte arbeidsrutiner fastsettes av panelet, og de rapporterer til panelet.

2. Bare personer med yrkesmessig autoritet og erfaring på det aktuelle område kan delta i rådgivende ekspertgrupper.

3. Borgere av parter i tvisten skal ikke tjenestegjøre i en rådgivende ekspertgruppe uten felles samtykke fra partene i tvisten, unntatt under særlige omstendigheter der panelet finner at behovet for sakkyndighet ikke kan dekkes på annen måte. Statlige tjenestemenn hos parter i tvisten skal ikke tjenestegjøre i en rådgivende ekspertgruppe. Medlemmer av rådgivende ekspertgrupper skal tjenestegjøre i egenskap av enkeltperson og ikke som representant for sitt land eller for en organisasjon. Regjeringene skal derfor ikke gi dem noen instruks eller forsøke å påvirke dem som enkeltpersoner i forbindelse med saker som er under behandling av en rådgivende ekspertgruppe.

4. Rådgivende ekspertgrupper kan be om råd og søke opplysninger og teknisk veiledning fra en hvilken som helst kilde som de finner egnet. Før en rådgivende ekspertgruppe søker slike opplysninger eller råd fra en kilde innen et medlems jurisdiksjon, skal det underrette medlemmets regjering. Alle medlemmer skal svare raskt og fullstendig på enhver anmodning fra en rådgivende ekspertgruppe om opplysninger som gruppen mener er nødvendige og hensiktsmessige.

5. Partene i en tvist skal ha adgang til alle relevante opplysninger som er gitt en rådgivende ekspertgruppe, med mindre de er av fortrolig art. Fortrolige opplysninger gitt til den rådgivende ekspertgruppen skal ikke frigis uten formell tillatelse fra den stat, organisasjon eller person som ga opplysningene. Der som en rådgivende ekspertgruppe har bedt om slike opplysninger, men ikke får tillatelse til å frigi opplysningene, skal staten, organisasjonen eller personen som ga opplysningene, gi et ikke-fortrolig sammendrag av dem.

6. Den rådgivende ekspertgruppen skal forelegge et rapportutkast for partene i tvisten for å få deres kommentarer som gruppen eventuelt skal ta hensyn til i sluttrapporten, som også skal overleveres partene i tvisten når den forelegges for panelet. Den rådgivende ekspertgruppens sluttrapport skal bare være rådgivende.